

גליון
באר
הכרשה

נערך ונלקט מתוך תוכן דברי שיחותיו של
מורינו הגה"צ רבי אברהם אלימלך בידרמן שליט"א

וישלה (הכנה לחנוכה)

מכון
באר
האמונה

תוכן הענינים

פרשת וישלח - הכנה לחנוכה

- א..... שיויתי ה' לנגדי 'תמיד' - אף בהתעסקו בענייני העולם
- ב..... למעלה מן הטבע - לראות גם בטבע כי הכל 'ממעל'.
- ג..... ויזרח לו השמש - דייקא בעת החשיכה יאמין שעוד מעט קט תזרח השמש.
- ד..... יפלטם ויושיעם כי חסו בו - שכרו של הבוטח שתמיד יושיעו ה'.
- ה..... והכינו את אשר יביאו - ההכנה לימי החנוכה הממשמשים ובאים.
- ו..... ויאבק - עצם האבק להתגבר מעלה נחת רוח לפני ה'.
- ז..... היטהרו והחליפו שמלותיכם - חובת האדם לברוח מהיצר וכת דיליה.
- ח..... חדש ימינו - התחדשות בלא להביט אל העבר.
- ט..... יבקש את נרדף - טובה וברכה הבאה ע"י הרדיפות.
- י..... ויבן לו - עיקר קנייני אדם מה שעושה לרעהו.

פרשת וישלח

והזמן גרמא, בעמדנו לקראת ימי התנוכה הבעל"ט, להתחזק באמונה הפתורה שאין שום כח בעולם וולתו ח"ו, לא מקרי הטבע ולא ברואי תבל (שאף הם חלק מ'טבע' העולם שיש שונאים ומוזיקים...), אלא הכל בידי שמים הוא. דהנה איתא במדרש (בר"ר מד יז) על הפסוק (לעיל טו יב) 'והנה אימה חשיכה גדולה' חשיכה - זו מלכות יון, ומהותה של חשיכה זו, כמאמר צדיקים (הרה"ק השפת אמת זי"ע, וי"א בשם הרה"ק רבי העניך מאלכסנדר זי"ע) בפסוק (תהילים ס"ג) 'טבעתי בין מצולה', שהיוונים באו להשקיע את בני ישראל בתוך 'הטבע', שיהיו 'שקועים' כל כולם 'בטבע', ולא בהשגחת ה', ובכל אשר יקרה להם יאמרו - 'במקרי הטבע' נעשה כך וכך, ולא יזכרו 'שהכל בידי שמים' (כע"ז איתא בדברי חיים ריש תנוכה

שוייתי ה' לגדי 'תמיד' - אף בהתעסקו בענייני העולם בפרשתן (לב כט), 'ויאמר לא יעקב יאמר עוד שמך כי אם ישראל כי שרית עם אלוקים ועם אנשים ותוכל'. ומבאר הרה"ק ה'קדושת לוי' זי"ע (בד"ה ויאמר) כי יש מי שבעת התפילה או כשהוא עוסק בתורה ובמצווה, הנו זוכר את ה' הניצב עליו. אבל משיצא לשהות בין הבריות בעבודת הבית או בשדה, נשכח ממנו הכל, וכבר נדמה לו כי פלוני הזיק לו בענין פלוני, ומתקנא ברעהו ש'הרוויח' בכוחות עצמו כך וכך...^א, לזה בא שרו של עשו והעיד 'כי שרית עם אלוקים ועם אנשים', כלומר שאף בשהותו בין אנשים היה עם אלוקים, ולא הסיה דעתו מהבורא יתב"ש בכל עת ובכל מצב^ב.

א. מעשה בשני ידידים, ששוחחו ביניהם אודות השר שבמדינתם, פתח האחד לדבר בגנות השר, על רוע לבו, ומעלליו שמתנכל לבני העיר, ויענהו רעהו ויאמר, הרי 'לב מלכים ושרים ביד ה', נענה ואמר, אכן כדברך, אך אני מדבר לולא זה... אמר לו השני הנך דומה להאי גברא שהזמין אצל רעהו שיבשל עבורו את כל מאכלי השבת, ממחרת השבת, נפגשו השניים, ושאלו רעהו, נו, האיך היה ה'טשולנט' שלי, ענהו הראשון, צר לי לומר לך, אבל לא 'עונג' ולא 'כבוד שבת' היה בו, מכיוון שהעמסתו בשפע גדול של מלח ושאר דברים חריפים, וממילא לא היה ראוי לאכילה כלל, החל 'המבשל' להצטדק, וכה אמר, דל מהכא את המלח ושאר חריפי הטעם, האם היה הטשולנט טוב... אחי ורעי אהובי וידידי, האומר שמאמין הוא בה', אך הנהגתו בפועל - מלאה חששות ופחדים, השתדלויות יתירות, או מחשבות והרהורים שפלוני עשה כך ואלמוני כך, הריהו ממש כאותו מאכל המלא במלח ושאר דברים חריפים, שאין לו כל טעם, וכמו שאי אפשר להפריד בין המאכל לתבלין שבו, כך - מחשבותיו ומעשיו של האדם הם חלק מאמונתו הפנימית, ואי אפשר לצפצף 'בטחון' - בטחון' בפיו, ובפועל לחיות באופן שהוא סותר את הבטחון. דברים נוקבים בעניין זה כתב הגה"ק החזו"א זי"ע ('אמונה ובטחון' פ"ב ג) וז"ל. ומה שאנו רואים בחיים ראובן איש מוסרי ו'זמרת הבטחון' על שפתיו, תמיד מגנה את רוב ההשתדלות ומתעב את הרדיפה אחר פרנסה. ואמנם, (כל זה

כל עוד ש) הוא איש מצליח ובחנותו לא יחסר לו לקוחות, ואיננו זקוק לרב השתדלות, (ולכן) הוא אוהב את הבטחון, כי הלא גם הבטחון מראה לו פנים שוחקות. והנה נפתענו פתאום לראות את ראובן הבוטח מתלחש עם נערו ואנשי עצתו איך להפר עצת רעהו האומר לפתוח חנות כמותו והוא מלא עצב מזה, ובהיות תחילתו רק בחביון לבו ומתבייש לגלות הדבר פן יהי' לחרפה בעיני מכיריו, הולך ומאבד גם מדת הבושה בסופו, ומתחיל בהשתדלויות גלויות להניא מחשבת רעהו, ולאט לאט הולך ומתקדם בדרך עקלתון, ומדת הבושה תמס תהלך מקרב לבבו, ועושה בגלוי מעשים נבזים ופעולות שפלות לעין כל חי, וההתחרות שבינו ובין רעהו מתפרסמת תכלית הפרסום ונעשה לשיחת הימים, ולא ידע הכלם. ובודה טעמים ונמוקים אשר בשקר יסודם כדי להצדיק את מעשיו, עוד מתחכם להוסיף ביאורים חדשים לבקרים שכל מה שמתחרה נגד רעהו הוא 'לשם שמים' וע"פ תורת המוסר... עכ"ל, ועי"ש עוד.

ב. איתא בגמרא (מכות כד.) בא חבקוק והעמידן על אחת - 'צדיק באמונתו יחיה', והיינו שחיותו של אדם היא האמונה, והנה חיות 'גופו' של האדם תלויה ועומדת באכילה ושתיה ובאור ל'נשימה', אלא שלא הרי ה'נשימה' כמאכל ומשתה, שבהם מספיק לאדם אפילו אכילה ושתיה מועטת, וגם זה רק כמה פעמים ביום, אבל הנושם רק כמה פעמים ביום הרי מיד מתעלה לשיבה של מעלה, כיוצא בו לענין חיות נפש האדם, אם אינו חי בכל רגע מכ"ד שעות 'מעט לעת' באמונה איתנה וברורה הרי הוא כאותו שפסק מנשימתו...

באר הפרשה - פרשת וישלח

ביו"ב מציינו ב'מטה משה' (חלק ה', עניני חנוכה) דלכן תיקנו 'להדליק נר חנוכה' זכר לנס של השמן, ולא תיקנו לערוך זכר לנס של המלחמה, וז"ל, יש לומר שאותן הנסים יש פתחון פה למינים, לומר מקרה הוא ולא ה' פועל כל זאת ח"ו, כי יקרה עניין כזה ליפול רבים ביד מעטים לאיזה סבה, אבל נס אשר כזה - ששמן אשר בו להדליק רק לילה אחת, ונתרבה מעצמו עד שיספיק לשמנה לילות, אין צד לומר כי מקרה הוא, אבל כולם יודו ויאמרו מאת ה' היתה זאת היא נפלאות בעינינו, ולזכר נס זה תקנו חז"ל להדליק נרות בכל לילה מלילות אלו.

איתא (שבת כא:) 'נר חנוכה - מצוותה משתשקע חמה עד שתכלה רגל מן השוק', והקשה הרה"ק

בד"ה ונ"ל¹. ותכלית הימים הללו - ימי החנוכה, למען דעת כי הקב"ה אדון הכל - אדון הנפלאות, וגם אדון על הטבע, כי טבע ולמעלה ממנו שווים אצלו.

איתא במהר"ל (חידושי אגרות, שבת דף כא, נר מצוה על חנוכה) דלכן עשה הקב"ה נס בנרות - מה שאין לו הסבר עפ"י הטבע כיצד ידלק שמן מועט פי שמונה מטבעו, מלבד נס המלחמה, כי ב'מלחמה' עדיין יש לבעל דין לחלוק ולומר כי החשמונאים נצחו בכוחם ונבורתם, אבל נס דשמן אין בריה בעולם שתסביר זאת עפ"י טבע העולם, ובע"כ הכל יודו שהוא נס גמור משמים, ומוזה יבינו שגם נצחון המלחמה היה בנס והנהגה מן השמים². ומעתה יבינו כל חר ברדידה כי כל הנעשה עמו בהשגחה והנהגת עליון הוא.

ג. ועל כן דימו חז"ל מלכות יון לחשיכה, ויתבאר ביותר במשל להאי גברא שהיה במקום אשר מחשיכים את האור ומציגים על גבי הכותל מחזות שונות, אך מכיוון שלא ראה האיש את המחזות בבירור, העלה את 'האור' בכדי שיוכל לראות היטב, מובן לכל בר דעת שכך כבר לא נראו המחזות כלל, ונתגלה שהכל היה 'דמיונות' ולא דברים חיים אמיתיים. ומכאן לנמשל, כי מלכות יון גרמה להסתיר ולטשטש אור האמונה עד שנעשה 'חושך', וכל הצללים וה'דמיונות' נראים כמי שיש בהם ממש... על כן תיקנו חז"ל להדליק נרות ולהעלות את האור עד שכל הבלבולים נעלמים מאליהם, ואור ה' מלא את הארץ.

ד. וכך פירש מרן הבעש"ט זי"ע את הפסוק (תהילים שם טו) 'הצילני מטיט ואל אטבעה', היינו שלא אהיה חלילה בבחינת הטבע, אלא אדרבה אדע שגם בטבע נמצאת השגחת ה' יתב"ש, בהשגחה פרטית מלמעלה, ואין עוד מלבדו, והוא מנהיג את עולמו בכל עת ובכל שעה, כביאורם של קמאי בפסוק (אסתר ג יב) 'ונחתום בטבעת המלך', שידע שכל 'הטבע' מונהג ומושגח על ידי המלך - מלכו של עולם, והארה זו תבוא לנו על ידי 'להדליק נר חנוכה', שנאיר את חיינו באור האמונה הבהיר בשחקים (ראה נטעי אש"ל חנוכה אות ל"ו).

וכבר אמרו שאם תצרף אות צ' ליון יעלה בידך 'ציון', וכידוע שאות זו מורה על צדיק, ומיהו צדיק, זה שבאמונתו יחיה, כי על ידי האמונה ניתן להפך את קליפת 'יון' ל'ציון'.

ה. באמת אמרו, שזו היתה עיקר מלחמת היוונים, שאמרו לבני ישראל 'כתבו לכם על קרן השור שאין לכם חלק באלוקי ישראל' (בר"ר ב ד), וכן איתא ב'מגילת אנטיוכוס' שמלכות יון שלחה אלפי אלפים חיילים להילחם בישראל וצעקו ואמרו 'כל מי שמזכיר שם שמים ידקר בחרב' עפ"ל. ולעומתם עמדו מתתיהו כהן גדול ובניו וכמה יחידים מבחורי ישראל שזעקו ואמרו מי לה' אלינו, ואכן השרה הקב"ה את שכינתו על יהודה המכבי, וקפץ לתוך מחנה האויב והרג בקפיצה אחת כ"ה אלף חיילים (עיי' יוסיפון פרק כ"א), וכך הכניעו תחתיהם שמונים אלף גייסות מצבא היוונים, וכל זה היה להם בכוח אמונתם, כי הדבוק בקוב"ה אינו משועבד כלל לטבע העולם.

ו. וזה נרמז במנהג ישראל קדושים לשחק ב'דריידע"ל' (סביבון) בימי החנוכה, כי ה'דריידע"ל' מסתובב למטה אך ורק על ידי הסיבוב מלמעלה, כיוצא בו היא הנהגת העולם, שכל מה שמסתובב כאן למטה מסובב על ידי שוכן מעלה.

ז. וכלומר, שזכו להבין שגם הטבע בהנהגה מן השמים הוא, ביסוד זה מבארים את התירוץ השלישי שהב"י (עצמו) מתרץ מדוע נחשב הנס שמונת ימים והרי היה להם די שמן ליום אחד, ומתרץ הב"י, דביום הראשון מצאו שלא נחסר מאומה מהשמן, וכן בכל יום עד יום השמיני, ורבים מקשים, א"כ, לא נחשב יום הח' לנס, שהרי באותו לילה היה להם די שמן ליום אחד ואכן השמן דלק כטבעו - יום אחד ונגמר השמן. ותירץ הרה"ק רבי מנחם מאמשינוב זי"ע דאכן אחר ז' ימים של נס הגיעו להכרה שגם הטבע הוא נס, ואף בעירתו ביום הח' הוא נס - לא פחות מימים הקודמים, ועשו זכר לנס של אותו יום. הוסיף ע"ז בנו הרה"ק רבי שמעון שלום זי"ע שעל כן נקרא יום

שעינינו רואות בנס חנוכה שלא היה להם אלא פך אחד שמן כדי להדליק בו יום אחד, ונעשה בו נס והדליקו ממנו שמונת ימים, הרי אנו רואים, כי ברצון הבורא נשלח ברכה אף במועט, וזה ישכיל דעת לבני אדם, שלא כל המרבה בסחורה יעלה ויבוא לבמתי העושר והאושר, דהכל תלוי ברצון הבורא, ועל ידי זה תכלה רגל"ה מן השוק^ט.

הרמ"ל מסאסוב זי"ע (משנת הרמ"ל סו"פ וישב) דלא מצאנו בכל שיעוריהם לתלות את ההלכה ברגלי עוברי הדרכים, ומדוע לא כתבו 'שיעורו עד מחצית השעה', כשאר שיעורי חז"ל, אלא, דרצו להורות לנו, שנלמד מן הניסים שאירעו בימים אלו, להפסיק לכתת כל כך את 'רגלינו' יומם ולילה 'בשווקים' וברחובות, בחיפוש אחר הפרנסה, כי הכל מאת הבורא אחד המרבה ואחד הממעיט, כפי

השמיני זאת חנוכה, כי זאת ההשגה שהשיגו ביום הזה היא עיקר התכלית של חנוכה, להגיע להכרה שכל הטבע הוא רק נס של הקב"ה ומנסים הנגלים יכירו בנסים הנסתרים, ולכן נקרא יום זה 'זאת חנוכה' (אמרות טהורות - אמשינוב). הנה איתא בגמרא (תענית כה.) פעם ראה רבי חנינא בן דוסא את בתו בערש"ק בין השמשות כשהיא עצובה, לשאלתו מאי האי, השיבה 'כלי של חומץ נתחלף לי בכלי של שמן, והדלקתי ממנו אור לשבת', ועכשיו היא דואגת שיכבה הנר, אמר לה רבי חנינא בתי, מאי איכפת לך, מי שאמר לשמן וידלוק, הוא יאמר לחומץ וידלוק, ואכן נעשה לו נס והיה הנר דולק והולך עד מוצאי שב"ק, וממנו הביא אור להבדלה.

והקשה בספר 'בן יהוידע' (שם) מדוע בכתה הבת, והרי ראתה שהנר לא נכבה לאלתר כדרך החומץ שאינו דולק כלל, והיינו שכבר נעשה לה נס ולמה לה לבכות ולהתעצב. וביאר הרה"ק ה'שפע חיים' זי"ע (שפע חיים חנוכה ח"א סימן קכט ז, ועיי' ספר הזכות בשלח ד"ה הנני ממטיר), דבאמת הבינה בתו מיד שנעשה להם נס (כדאיתא שם, שהיו בני ביתו של רחב"ד רגילים ומלומדים בניסים), אלא שהיא סברה דמכיוון שאסור ליהנות ממעשי ניסים אם כן תצטרך לישב בחושך כדי שלא ליהנות מאור הנר שנדלק בנס, וע"ז השיב לה 'מי שאמר לשמן וידלוק, הוא יאמר לחומץ וידלוק', פירוש שבאמונתו בהשי"ת היה ברור אצלו שאין שום חילוק והבדל אם חומץ דולק או שמן, שהרי בלי ציווי ה' לא ידלק לא שמן ולא חומץ, וכיון דהכל תלוי במאמר ה' א"כ אין בין זה לזה ולא כלום, דהא תרוייהו ניסא נינהו, ומי שיש לו מדריגה זו של אמונה מותר לו ליהנות מאור הנר על ידי חומץ ואין מנכין לו מזכותיו, שהרי אצלו שניהם אינם נחשבים כ'מעשה ניסים', ובזה התיר לה ליהנות מאור הנר ולהתענג בתענוגים, ונתפייסה.

ח. רמז נפלא רמז בה אחד מגאוני הדור דלכן נקטו 'עד שתכלה רגל מן השוק' ולא 'רגליים', כי אכן, א"א לכל אדם למנוע את עצמו לגמרי מלהסתובב בשוק, כי רוב העולם צריכים לצאת לשוק להתפרנס וכדומה, ומ"מ התביעה על האדם שלפחות 'רגל' אחד ימנע מלהסתובב שם, כלומר שלא יהיה עם 'שתי רגליים' בחוצות, רק ראשו יהיה פונה השמימה, כעין האמור בחז"ל 'חציו לה' וחציו לכם' שלא יהיה שקוע וקבוע כל כולו במסחרו ועניני עוה"ז, רק 'מקומו הקבוע' יהיה בביהמ"ד (הלך והליכוב).

ט. ואף דבר זה נרמז במנהג ה'דריידע"ל', שכשם שאי אפשר לאדם להחליט האם ה'דריידעל' יפול לצד אות ה' או ש' וכו', ואף אם יסובב את ה'דריידעל' בכל כוחו, ובכל ה'נערווען' (עצבים), גם לא יועיל לו דבר, ורק דבר אחד 'ירוויח', שיצטרך ה'דריידעל' להסתובב עוד סיבובים רבים, בכדי להגיע אל מקומו הנגזר עליו, כך הוא לדידן, אין ביד האדם לשנות אפילו כמלא נימא את מה שנגזר עליו, וכל הריבוי בהשתדלות רק יגרמו לו שיסתובב עוד סיבובים רבים עדי בואו אל המנוחה ואל הנחלה.

וכן מצינו לבעלי המוסר המרמזים בעניינא דיומא, דאיתא במדרש (בר"ר ב ד) 'וחושך על פני תהום' - זה גלות יון שהחשיכה עיניהם של ישראל בגזירותיהן, שהיתה אומרת להם כתבו לכם על קרן השור שאין לכם חלק באלוקי ישראל'. שבאותם הימים הייתה עיקר פרנסתם בעבודת השדה באה מהשור, כי עמו היו חורשים, דשים את התבואה הגדילה וכו' ומשם מביאים הביתה את הפרנסה, ובאו בני ישראל לאמר שגם הנעשה ע"י השור בידי הקב"ה הוא, וזה היה למורת רוחם של היוונים, שרצו לנתק את בני ישראל מהתקשרותם לבורא בענייני גשמיות ופרנסה, רק לחשוב בכל עת 'כוחי ועוצם ידי', אכן היו אומרים שהקב"ה ברא עולמו, אבל אל לכם לומר שגם מעשי השור מעשי אלוקים המה... ובני ישראל לא אבו להסכים להם והכריזו כי גם זה יש חלק לאלוקי ישראל, והגם שנראה לאדם שמעשי ידיו במלאכה פלונית הם הם אשר הביאו ברכה לביתו ופרנסה בשפע לתוך ידיו, אבל האמת תיאמר, כי הכל מן השמים, ורק מהשפה ולחוץ - מהנראה בעיני בשר ודם נראה כאילו באה הפרנסה מ'עסקים' אלו. וראיה פשוטה וברורה, כי הרבה עשו כמותו וכעסקיו ולא העלו בידם מאומה בלתי אם גוויתם ואדמתם...

באר הפרשה - פרשת וישלח

למעלה מן הטבע – לראות גם בטבע כי הכל 'ממעל'

בפרשתן (לב כה), 'ויוותר יעקב לבדו ויאבק איש עמו עד עלות השחר', ובמדרש (בר"ר עז א) הסמיכו את הפסוק 'ונשגב ה' לבדו ביום ההוא' (ישעי' ב יא), ומבאר הרה"ק רבי יצחק אייזיק מקאמארנא זי"ע דבא לומר שלא תתמה האיך גבר יעקב על שרו של עשו, הרי 'מלאך' הוא ופשיטא שלא הייתה 'התאבקותו' עמו כמריבת אנשים - שמכין זה את זה בגופם, וא"כ, כמה הכניע יעקב את המלאך. לזה הסמיכו את הפסוק 'ונשגב ה' לבדו ביום ההוא', לומר, שיעקב אבינו בתוקף אמונתו לא ראה לנגד עיניו את 'שרו של עשו' - אלא את 'ה' לבדו, ובאמונתו זאת זכה להפיל ולהכניע את שרו של עשו.

וזהו שנאמר בהמשך הענין (פסוק לא) 'ויקרא יעקב שם המקום פניאל כי ראיתי אלוקים פנים אל פנים ותנצל נפשי', שעל ידי שראיתי אלוקים פנים אל פנים - שגם כאשר התגבר שרו של עשו ראה את כח האלוקות שבו על כן ותנצל נפשי.

כי בכוחה של 'אמונה' לשבר מחיצות ולפרוץ גבולות הטבע, לעשות ניסים ונפלאות ולהציל את ה'מאמין' מכל שונאיו מציריו ומציקיו - אף אם עפ"י 'דרך הטבע' אויבו חזק ממנו פי כמה וכמה. וכן מציינו גבי 'נס חנוכה' בספר 'צרור המור' (פר' ואתחנן) וז"ל, ואני הצעיר אברהם סבע, רוצה לגלות לך בכאן מה שנתגלה לי - למה נקרא מועד החשמונאים 'חנוכה', דהרי כל המועדים נקראו על שם המאורע - פורים על שם הפור,

י. וביאור דבריהם ז"ל, על פי דבריו של הרה"ק מבארדיטשוב זי"ע שהמשיל משלו, לאב שרצה להרגיל את בנו שלא לפחד מכל דבר שבעולם, מה עשה, הלביש עצמו בעורו של דוב, והיה מהלך סביבות בנו ובתוך כך השמיע קולות משונים ומפחידים כדוב. אך הבן שחכם היה הכיר כי בתוך הדוב מסתתר אביו רחומו, התבונן בפניו וזעק לעברו, אבי אבי, הרי לא דוב אתה אלא אבי, אף אם תסתתר מתחת לעור הדוב מכיר אני אותך, ולא אפחד, כי הרי אבי אתה, פשיטא ואין צריך לומר שבאופן כזה אין כבר כל טעם שישאָר האב בבגדי הדוב, אלא מתגלה הוא במלוא הדרו בפני הבן 'בפנים מאירות', כך נמי כביכול אצל 'אבינו שבשמים', פעמים והוא רוצה להוכיחנו, לכן מסתתר מאתנו מתחת לדרכי הטבע - בכל מיני קשיים וצער, והכל בכדי לעוררנו, אמנם אם נביט מתחת להסתתר והטבע, נגלה ש'אבינו' נמצא מתחת לכל זה - ונזעק אליו 'אבי אבי' לא אירא רע כי 'אתה' עמדי, כי אתה צדיק על כל הבא עלינו, אז, אין כבר כל טעם כביכול שישאָר האב מתחת למעטהו בהסתתר, ויתגלה אלינו מתוך רחמים וחסדים מגולים.

כיוצא בדבר ביאר מרן הבעש"ט זי"ע את הכתוב (תהלים צב י) 'כי הנה אויביך ה', כי הנה אויבך יאבדו, כאשר יכיר האדם שכל אויביו ומציריו באים לו מה', והוא המסתתר תחת כל ההפיכה, אזי כי הנה אויביך יאבדו, יתבטלו כל צרותיו.

יא. וז"ל 'מדרש חנוכה' (הובא ב'רוקח' פי' סידור התפילה) ... מסרת גיבורים יוונים ביד חלשים הם חשמונאים. רבים היו היוונים ביד מעטים נפלו... א"ר יצחק בר נחמני אלו שמונים אלף גייסות שבאו עם גסקלגס (י"ג בגריס) הרשע (בגריסא אחת יש אלף ושמונים ריבוא = 10,800,000 אנשי צבא, עוד איתא שם בשם רב יצחק שהיו שם שישים ריבוא שלכל אחד היה אלף איש = 600,000,000 אנשי צבא) פתח גסקלגס (י"ג בגריס) ואמר שוטים יש בכם י"ב איש שיעשו מלחמה עם חיל שאין לו שיעור... באותה שעה נשאו ישראל עיניהם כלפי למעלה בתפילה לפני הקב"ה... באותה שעה תפס הקב"ה את שבעים שרי האומות ורצע אותם במרצע של אש, ואמר להם כל אחד מכם [יתפוס] אומתו בידו, אם נמלט אחד מהם - נפשכם תחת נפשו, כל אחד ואחד מן היוונים כשהיה יורה החץ להכות אחד מישראל בא מלאכו ונועצו בלבו, והיו בית חשמונאי רואים נסים הללו ואומרים ה' ילחם לנו. וכל מלך שנהרג מהם מן היוונים באים מלאכי השרת ומבזבזים את ממונם ומטילים לתוך בתיהם של ישראל, שאין יכולים ליטול השלל מפני חלליהם, זהו רבת את ריבם... מסרת גיבורים ביד חלשים ורבים ביד מעטים הם היוונים, וגם חבורת אליפורני שקיבץ מאה ועשרים אלף איש גבורי מלחמה וכ"ב אלף בעלי חיצים, וגמלים נשאו מזונות עד אין מספר, ולכד כל המדינות גדולות וגבוהות, כיון ששמעו ישראל שבא עליהם פחדו כולם... ויקומו ויצעקו אל ה' בעמידה, והכניעו נפשם בצום ובבכי הם ונשיהם ובניהם, ולבשו הכהנים שקים וגם מזבח ה' הלבישו שק, ונפלו הנערים על פניהם בצום לפני היכל ה', ויצעקו כולם אל ה' בלב אחד... וכל העם מיד נפלו על פניהם [והשתחוו] לה' בבכי גדול... מיד רדפו ישראל את אויביהם והרגו מהם תילי תילים, עכ"ל.

(בראשית כד טו, עיי' רש"י, ספורנו), ולא עוד אלא שאברהם נשאר עם בן רשע 'ישמעאל', ודייקא אז כתיב ו'ה' ברך את אברהם 'בכל'. ומה שנאמר גבי 'יצחק' 'ואוכל מכל' (כו לט), היה בשעה שחרד 'יצחק' חרדה גדולה וראה פתחו של גיהנום פתוח לפניו (בר"ר טו ב), ונתברר לו מהותו האמתית של עשו בנו 'אהובו', ואז אמר 'ואוכל מכל'. כיו"ב האמור ביעקב 'יש לי כל', היינו בשעה שמצא את עשו בא לקראתו עם ארבע מאות איש להורגו, ואז אמר 'יש לי כל', ולכאורה צ"ב, מדוע הננו מייחלים ומצפים להתברך כאותם ברכות שנאמרו בזמני קושי, לא במצב של שלווה, בשמחה ונחת.

ויש מפרשים, דוהי אכן הברכה השלימה, שאף בזמני קושי ויסורים אינו נופל בקרבנו, אלא מתחזק להאמין בה' כי הוא עשה ועושה את הכל לטובתו הנמורה, וכך מצינו במעשיו של אברהם אבינו, שאף אחר פטירת שרה התחזק, כדכתיב (כג ג) 'ויקם אברהם מעל פני מתו', ולא נתן לעצמו ליפול, גם 'יצחק' אמר דבריו 'ואוכל מכל' בעת שראה גיהנום פתוח לפניו בנו, ויעקב הכיר בחסדי הבורא ובכל עת אמר 'יש לי כל', זוהי ברכה השלימה, זוהי בקשתנו 'כן יברך אותנו בברכה שלימה' - שנזכה להתחזק בכל עת, ולהכיר בהשגחת הבורא מבלי להתייאש².

כי באמת כל הנהגתו של הקב"ה אינה אלא לטובה³, וגם מה שנראה כרעה הרי באמת 'ברכה שלימה' היא אלא שמכוסה היא לעת עתה, וכמו שפירש הרה"ק ה'קדושת לוי' זי"ע (ר"ה ואתה) בלשון הכתוב בפרשתן (לכ ג) 'ואתה אמרת היטב איטיב עמך', שלכאורה הוא

פסח על שם שפסח ה', וכן כולם על זה הדרך, ומדוע לא קראו גם למועד זה על שם המאורע, כי אם על שם זמנו בימי השנה - 'חנו כ"ה' בכסלו, אלא ביאור הדבר הוא שהחשמונאים מרוב הצרות והשמדות לא היו יכולים לעסוק בתורה ולהתפלל כדבעי, ואך דבר אחד עשו - ייחדו את השם בפסוק 'שמע ישראל ה' אלוקינו ה' אחד', שיש בו כ"ה אותיות, וזכה ייחודם את ה' נצחו את כל אויביהם למעלה למעלה מדרך הטבע, ולכן נקרא המועד 'חנו כ"ה' על שם כ"ה אותיות שבפסוק ד'שמע ישראל', כי כל נצחון המלחמה היה בזכות כ"ה אותיות אלו. נמצינו למידים שהמאמין בהקב"ה ובא לחסות בצל כנפיו איננו כפוף תחת 'טבע ומקרי העולם' אלא הקב"ה מנהיגו בהנהגה ניסית והשגחה נפלאה לטוב לו כל הימים. וכמו שמסיים ב'צורר המור', וכן ראוי לנו לעשות בצרת הגלות לייחד שם המיוחד בעניין שנצא מהצרות.

ויזרח לו השמש - דייקא בעת החשיכה יאמין שעוד מעט קט תזרח השמש

בפרשתן (לג יא), 'יש לי כל'. הנה תיקנו לומר בברכת המזון 'במו שנתברכו אבותינו אברהם יצחק ויעקב בכל מכל כל... בברכה שלימה'. ושמעתי להקשות דלכאורה ברכות אלו נראים כמו שהיו בזמן צער, דמה שנאמר באברהם 'וה' בירך את אברהם בכל' (כד א), היה באותה שעה שעמד אחרי קבורת אשתו, כשמתה בעוד שלא זכתה להכניס את בנה יחידה תחת החופה, גם יצחק יושב ובוכה, כדאיתא בחז"ל על הפסוק 'וינחם אחרי אמו' שעד שנשא את רבקה ישב וזכה על אמו

יב. ואפשר להוסיף ע"ז, דאיתא בגמרא (ב"ב זז.) ת"ר שלשה הטעימן הקב"ה בעולם הזה מעין העולם הבא, אלו הן אברהם יצחק ויעקב, אברהם דכתיב ביה בכל, יצחק דכתיב ביה מכל, יעקב דכתיב ביה כל, והוא על דרך שביארנו, דאע"פ שבאותו הזמן בו נזכרו לשונות אלו בכתוב לא היה להם רק טוב והיה שם סבל וכאב מ"מ בכל מצב הכירו בה איזה טובה וקיבלו את ההנהגה מהבורא יתברך, ואכן זהו טעם 'גן עדן' בעוה"ז.

ועל ידי זה יזכה ל'ברכה שלימה' גם 'בעולם הזה'... כמו שפירשו צדיקים (דברי ישראל בפרשתן ועוד) בפסוק (לכ ג) 'ואתה אמרת היטב איטיב עמך', ואתה אמרת היטב - הקב"ה אומר לאדם אתה אמרת על מצבך שטוב הוא, איטיב עמך - אראך טוב מה הוא, ומשפיע עליו שפע רב טוב עד שיבלו שפתותיו מלומר די די...

יג. היה אומר הגה"ח רבי גד'ל אייזנער זצ"ל בשם החסיד הנודע רבי לייבל קוטנער זצ"ל, אשר עברו עליו בחייו ייסורים רבים ובפרט בתקופת המלחמה, צרות ויסורים שונים ומשונים, ומרגלא בפומיה, שלא מצינו בין האבות הקדושים מי שעבר צרות רבות ורעות כמו יעקב, חדשים לבקרים נתרבו צרותיו, מתחילה בצרת לבן, צרת עשו וצרת דינה ויוסף, ודייקא אצלו כתיב 'ואתה אמרת היטב איטיב עמך', ללמדנו שאין אנו יודעים מהי הטובה האמיתית לאדם, וכמו שאכן היה, שע"י כל אלו הצרות זכה יעקב להקים י"ב שבטי י-ה ומיטתו שלמה.

באר הפרשה - פרשת וישלח

להם כי שקעה עליהם חמה שלא בעונתה... כדאמרי אינשי - היו זמנים טובים, אבל היום... כל מצבם ומעמדם הושך ואפילה, ואינם רואים כל אור בחייהם, ילמדו ממעשי אבות - כי גם כאן שקעה החמה על יעקב אבינו באמצע היום, והיה נראה שהפסיד ב' שעות מאור היום, אבל לפי האמת אותה שמש ששקעה וחדלה מהאיר על הארץ הייתה בוקעת ועולה לו כש'ותקע כף ירכו' - כשהוא בעצמו היה צריך לה לסוף כ"ב שנה, כשהיה צולע על ירכו והקדימה רפואתו בב' שעות... והרי שכבר שנים רבות קודם צליעתו כבר הוכנה רפואה למכתו, נמצא שמה שנראה כרעתו היה בעצם לטובתו ולעזרתו, ובאמת כל הקשיים הם הם 'זריחה' עבורו".

וזאת הברכה בה יבורך גבר ירא ה', שיהיה תמיד שמח בחלקו בהנהגת הבורא ית' עמו, וגם

כפל לשון, אלא שבאמת כל מאי דעביד רחמנא לטב עביד, אך פעמים נסתר הוא מעיני בשר מה טובה יש בדבר, ועל כן אמר ה' ליעקב 'היטב איטיב' - 'פירוש שאיטיב עמך שיהא היטב באתגליא', כלומר שיעשה עמו חסדים מגולים שגם שכל אנוש מבין ורואה את הטובה שבהם, אך עכ"פ מבואר כי הכל הוא לטובה, פעמים מכוסה ופעמים היא מגולה.

בן מצינו עוד בפרשתנו, דכתיב (לב לב) 'זיורח לו השמש כאשר עבר את פנואל והוא צולע על ירכו', וברש"י, ומדרש אנדה ויורח לו, לצרכו, לרפאות את צלעתו... ואותן שעות שמיהרה לשקוע בשבילו כשיצא מבאר שבע, מיהרה לזרוח בשבילו. רמז נפלא נתן ה'שבט סופר' (להגר"י ערנפעלד, בפרשת ויצא סוף דיבור השני, עפ"י דברי זקנו הרה"ק החתם סופר זי"ע ת"מ פר' ויצא, בשם רבו הרה"ק רבי נתן אדלר זי"ע) להטיף טללי תחיה וחיווק לכל אלו שנראה

כתב הגה"ק ה'חפץ חיים' זי"ע (שם עולם, שער שמירת השבת פ"ג בהגה"ה) וז"ל, 'וכיון שדעת האדם מעוטה כל כך, אין לנו לחקור אחר הנהגתו של מלך מלכי המלכים הקב"ה, וצריך האדם להתהלך עמו בתמימות ולהאמין שכל מה שהוא עושה, הוא הכל לטובה, כי מפי עליון לא תצא הרעות, ואז בוודאי יזכה לראות בסוף באלו הדברים גופא שהיא הכל רב טוב וחסד, כמו שמובא בגמרא (ברכות ס:) במעשה דרבי עקיבא, עכ"ל.

יד. וכבר רמז לה רבינו 'הרוקח' (בסידורו), בכתוב (תהלים קיח ה) 'מן המיצר קראתי קה ענני במרחב קה', פירוש, מן המיצר קראתי - אל ה' - ראה נא ה' בעניי וצרתי, כי צר לי מהר ענני, ענני - ענה לי הבורא ית', לא כן בני, הינך במרחב' - אין כאן צר ומצוק, רק בעיני בשר נראה הדבר כ'צרה', אבל באמת הכל 'מרחב' וישועה. חשבון נפלא שמעתי מאחד מגדולי ראשי הישיבות בני. כי הנה אם נראה אדם נוסע בכלי רכב יקר עד מאד אף במקום חשש קלקול לרכבו - נסיק כמסקנא כי הצורך להגיע לאותו מקום חשוב ושווה לו הרבה יותר מסכום שוויו של הרכב, כמו"כ אם נראה אדם הנקרא כ'שפוי' עושה מעשה שטות ונכנס לביהמ"ד מבלי אנפילאות ומנעלים לרגליו וכל רואיו יתמהו 'מה אירע' לו וכי נשתבשה דעתו ח"ו - לא ולא, אלא מן הנראה כי איש פלוני הבטיח לו בעד 'שטות' כזאת כמאתיים אלפי דולר וכל כיו"ב, ומכאן שבכל דבר הנראה כמשונה תאמר בע"כ כי הטובה הנצמחת ממנה גדולה פי כמה וכמה מהפסד עשיית ה'שטות'... אמור מעתה, כשרואה האדם שהקב"ה מתנהג עמו בהסתר פנים וכדו' בע"כ תאמר כי הטובה שתצמח לו מקושי זה שווה פי כמה וכמה מקושי זה...

ומרומזים הדברים ב'חובות הלבבות' (הקדמה לשער הבחינה) שיש לנו להודות על הייסורים כי בוודאי טמונים בהם טובות הרבה והם לצורך טובה גדולה יותר מגודל הקושי שעובר עליו בזו העת.

טו. הנה איתא בגמ' (ר"ה יח:) 'שגזרה מלכות יון שלא להזכיר שם שמים על פיהם, וכשגברה מלכות חשמונאי ונצחום התקינו שיהו מזכירין שם שמים אפילו בשטרות, וכך היו כותבים בשנת כך וכך ליוחנן כהן גדול לא-ל עליון, וכששמעו חכמים בדבר אמרו למחר זה פורע את חובו ונמצא שטר מוטל באשפה, וביטלום, ולכאורה יש להקשות, שהלא היו יכולים לתקן שיחקקו על המעות עצמם שנעשו בשנת כך וכך ליוחנן כהן גדול לא-ל עליון, וכמו הנהוג בארה"ב שכותבים על שטרות הדאללער (דולר) IN GOD WE TRUST - ותרגומו, בה' אנו בוטחים ועליו אנו סומכים, ושוב אין חשש שיהיה שם שמים מוטל באשפה, שהרי את המטבע עצמה איש לא יזרוק לאשפה... ותירצו, כי אין זה רבותא כלל להחזיק את ה'דולר' בידו ולומר שהוא סומך על ה', כשהכל מאיר בעדו וזוכה לשפע פרנסה, אלא עיקר העבודה בעת שמצבו לא שפר עליו, הדולרים בידי חברו ואילו הוא כותב 'שטרי חוב'... כי 'שערי פרנסה' נעולים ל"ע, והוא נזקק ללוות מאחרים... ובמצב כזה מזכיר שם שמים, להעיד על אמונתו השלימה בהשי"ת גם בעת מצוקה, זוהי רבותא וחשיבות.

באר הפרשה - פרשת וישלח

וזו היא עבודת החיים של איש יהודי להתחזק באמונה יתירה ולדעת שכל העובר עליו הן לטב והן למוטב הכל הוא ברצון הבורא ית"ש ולטובתו האמיתית. בעלי הרמז נתנו רמז לדבר בלשון הכתוב (תהילים כג ג) 'ינחני במעלי צדק', שתיבת ינחני נקראת גם מתחילתה לסופה וגם מסופה לתחילתה, ללמד בכל מצב שהוא הן כשנראה שהדברים מתנהלים ב'יושר' ואף כשנראה שכל ההנהגה היא 'להיפך'... תמיד הקב"ה ינחני במעגלי צדק, הכל בהשגחה עליונה להביאו לטוב הנצחי ולהנחותו במעגלי צדק.

בדרך זה ביארו גם בדברי הגמ' (ברכות יג:) לעניין קריאת שמע 'כל המאריך באחד מאריכין לו ימיו ושנותיו, אמר רב אחא בר יעקב ובדלי"ת', שהנה צריך לכוון ב'חי"ת' שב'אחד' להמליך את הקב"ה בשמים (- ז' רקיעים) ובארץ, ואילו באות ד' צריך לכוון שהוא יחיד בעולמו ומושל בד' רוחות העולם (ש"ע סי' סג ס"ו), ולכאורה יש להקשות, כי אחר שכבר המליך את הקב"ה בשמים ובארץ מה יש לו עוד להוסיף ולכוון שהוא מושל בד' רוחות העולם, וכי הם אינם 'בשמים ובארץ'... אלא רמז יש כאן, כי בנקל יאמין האדם שהקב"ה מלך בשמים ובארץ, אבל כשהדברים נוגעים אליו למעשה הרי זה כבר 'מצב' אחר לגמרי, כי בזה הוא יותר מתקשה לעמוד בנסיון האמונה... על כן אמרו, אין די בהמלכת ה' בשמים ובארץ אלא גם בד' רוחות העולם, כלומר במזרח שלך ובמערב שלך, בצפון שלך ובדרום שלך, כל אחד היכן שהוא 'נמצא' בד' רוחות העולם, שם ימליך את הקב"ה וידע שהשי"ת יחיד בעולם... וכנגד זה אמרו בגמ' שכל המאריך באחד מאריכים לו ימיו ושנותיו ובלבד שיאריך בדלי"ת - דהיינו שיאמין למעשה בכל נסיונות החיים שלו...

הנה אומרים בתפילה ה' מְלַךְ, ה' מְלַךְ ה' ימלוך לעולם ועד', ולכאורה אין זה כפי הסדר, שהרי מתחילה יש לומר ה' מְלַךְ על העבר, ואח"כ ה' מְלַךְ על ההווה, ורק לאחמ"כ ה' ימלוך בעתיד, יש שביארו בזה, כי עיקר נסיון האדם להאמין ב'מלכות' ה' יתב"ש נסוב על ההווה, כי רבים יש אשר יאמרו לך, אכן, מה שהיה, הכל באשערט (קצוב ומדוד) מן השמים, וכן גבי העתיד לא ידאגו באמונתם שבוודאי השי"ת יעזור (גם זה חשוב עד מאוד), אבל ביותר צריך לזרז - לזכור בהווה - אכן, מה שאירע לי בזה הרגע, מה שפלוני מזיק לי כעת, ואלמוני מכעיס אותי (רוקד לי על העצבים - טאנצט מיר אויף ד'נערווען) כל זה בדבר ה' נעשה, ומכיוון שעיקר הנסיון והעבודה היא על עכשיו, על כן צריך להקדים תחילה שה' מְלַךְ על הזמן העכשווי.

ויבואר עפ"י מעשה 'שלא' היה, במי שרצה להתגייס לצבא מדינת רוסיה, ומדרכתם היה לבדוק תחילה את נאמנות החיילים למלך ולמדינה, על כן פתחו בשאלה ראשונה - האם הוא מוכן ומזומן להעניק ולוותר על ביתו עבור המלכות, ויען זה האיש, הן, הנני מוכן לכך בלבב שלם... חזרו ושאלוהו האם ימסור גם את כל שדותיו למלכות אם הצאר ידרוש זאת ממנו, ויען, הן, משם הוסיפו לשאלו האם גם את עדרי הבקר שלו יתן למלכות, אף על זה השיב בהן, עד ששאלוהו, האם גם את ה'תרנגול' שלך תתן למלך, כאן כבר ענה האיש, לא ולא... לשמע דברים אלו שלחוהו מיד הביתה, כי אין זה האיש ראוי לבוא אל המלך לשרתו ולעמוד בשורות צבאו... על אשר איננו מוכן לתת כל אשר לו למלכות יר"ה. ובבואו לביתו שאלוהו בני המשפחה, הגידה נא, הייתכן, כדבר הזה, את כל היקר לך הסכמת לתת למלך, ורק את תרנגול הזול מכל הנ"ל לא הסכמת 'להיפרד' ממנו. ביאר להם האיש, הנה, בית אין לי, אף שדה מעולם לא הייתה לי וכמו כן עדרי בקר מעולם לא נמנו על 'רכושי', ע"כ אל תתמהו, כי מה שמעולם לא היה ברשותי אין לי קושי ולא מעצור להעניקו ברוב שמחה למלך, אבל, אותו תרנגול הנמנה בין רכושי הדל, זאת בשום פנים ואופן לא אמסור למלכות דבר שהוא שלי...

כיוצא בדבר, 'העבר' כבר היה וחלף, גם ה'עתיד' עדיין לא בא לעולם, וממילא בקל יאמר עליהם - ה' מְלַךְ ה' ימלוך לעולם ועד', אך ההווה הוא בידו וברשותו, ועל כך יש לו בחירה האם לנהוג בטוב אם לאו, ועל זה נטושה עיקר המלחמה, ומפני כך צריך לומר תחילה ה' מְלַךְ, למסור את ההווה אל הקב"ה.

טז. ידועים דברי חז"ל (ברכות ח.) 'גדול הנהנה מיגיעו יותר מירא שמים, דאילו גבי ירא שמים כתיב (תהילים קיב א) אשרי איש ירא את ה', ואילו גבי נהנה מיגיעו כתיב (שם קכח ב) יגיע כפיך כי תאכל אשריך וטוב לך, אשריך בעולם הזה וטוב לך לעולם הבא', ודקדק ה'שבט מוסר' (בספרו 'עיני העדה' משלי) מדוע נקטו חז"ל לשון הנהנה מיגיעו ולא אמרו האוכל, וכמו שנזכר בכתוב יגיע כפיך כי תאכל. אלא שאין הדברים אמורים אלא במי שנהנה דייקא, כלומר שמתרצה הוא בהנהגת הבורא עמו 'ונהנה' ממנה - שמכיר בדעתו שאם ככה העמיד הקב"ה את צורת חייו שיצטרך להתייגע לפרנסתו סימן שזו הטובה המושלמת עבורו, ואיש כזה הוא הגדול מ'ירא שמים', ואשריו בעולם הזה וטוב לו לעולם הבא.

באר הפרשה - פרשת וישלח

ש'וירא מאד' - ולא סמך עצמו על הבטחת הקב"ה יט' ו'הנה אנוכי עמך ושמרתוך בכל אשר תלך' (כה טו) כ.

ובאמת הסומך עצמו על ה' שמור ב'שמירה עליונה', כדכתיב (תהלים כו ג) 'אם תחנה עלי מתנה לא יירא לבי, אם תקום עלי מלחמה בואת אני בוטח', וביאורו, לא יירא לבי - אף אם תקום עלי מלחמה, כי הנני בוטח בה', ובעבור הביטחון אכן יהיה לו ה' למשען ולעזר מצריו (כיו"ב ביאר האלשך הק' בספרו רוממות קל תהילים כו ג) כא.

ובן כתב ה'חזון איש' (אמונה וביטחון פ"ב ז) 'יש עוד במידת הביטחון, כי על הבוטח שורה רוח הקודש, ומתלווה עמו רוח עוז המבשרו כי אמנם ה' יעזרהו' כב.

ומצינו כי אף יעקב אבינו חשש שיש לו פגימה בבטחונו בה', לכן אמר (לב יא) 'קמונתי מכל החסדים

בשעת הצרה אינו זועף ודואב" אלא מאמין שעוד 'תורח לו השמש' יח, ויראה בישועת ה' כי תבוא.

והלא הם כה דבריו כאש של ה'כל בו' (סי' עה) לבאר לשון הברכה בשמחת נישואין 'שהכל ברא לכבודו, וו"ל, לכבודו - שכבוד השם בשמחת הנפש כדי שתהיה מוכנת לקבל מהודו, כי היגון סותם מקום הנפש והיא מחיצה מפסקת בינה לבין אלוקיה, שאין ראוי לאדם שיבעים רק שיקבל גזירת ה' מאהבה, שכל מי שנותן מחשבת היגון בליבו קרוב לכפור בה' יתברך, הלא תראה שאין השכינה שורה לא מתוך עצלות ולא מתוך עצבות אלא מתוך שמחה, וזהו כבודו יתברך, עכ"ל.

יפלטם ויושיעם כי חסו בו - שכרו של הבוטח שתמיד יושיעו ה' בפרשתו (לב ח), 'ויירא יעקב מאד ויצר לו', ופירשו ב'בעלי התוס' כי 'ויצר לו' על הא גופא

יז. באופן נפלא אמרו לפרש בדברי הגמ' (עירובין נד.) 'האי עלמא כבי הילולא דמיא', שהנה העובר על יד בית חתנות יראה בכל יום 'כיצד מרקדין, אנשים ששים ושמים, אך פשיטא לו שאין אלו אותם אנשים שכל יום הם ווקדים ושמים, אלא היום פלוני הוא בעל השמחה ולמחר אלמוני הוא המחונן, וכך על זה הדרך בשאר הימים. ולזה המשילו את האי עלמא, כי גם אם 'היום' לא טוב לך והינך רואה את השני כשזורחת לו השמש, אל תעצב ואל תקנא בו, כי כך דרכו של היום, היום הוא 'בעל השמחה' ולמחרת אתה תהיה בשמחה...

יח. וכך ביארו צדיקים (הרה"ק ה'ישמח ישראל' זי"ע בשם זקינו הרה"ק ר' פייבלע, 'תפארת רבותינו' אות נא) במה שנאמר (תהלים פט ו) 'ויוודו שמים פלאך ה' אף אמונתך בקהל קדושים', כי בשמי שמים מודים על ה'נפלאות' הגדולות, ומה הם אותם 'פלאות', אף אמונתך בקהל קדושים, על הכח שיש לקרוצי חומר להאמין בה' בכל מצב, הן בזמני האורה והן בזמני חשיכה, וזה אכן 'פלא' וחידוש גדול...

יט. ולכשתרצה לדעת גדר סמיכה על ה' מהו, הנה נפסק (מ"ב צד כב ע"פ מג"א תקפ"ה) דבמקום שיש חיוב 'עמידה' אסור לאדם לסמוך עצמו כי 'סמיכה כשיביה', ושיעור הסמיכה שאם יינטל דבר הנסמך ויפול הסומך זו נחשבת סמיכה על אותו הדבר. כיו"ב אם סומך על עסקיו באופן שאם יינטל ממנו ה'עסק' עדיין יעמוד על עמדו ולא 'יפול' לבו בקרבו אינו נחשב כמי שסומך על העסק, ואפשר לומר שהוא סומך על ה'.

כ. ידועים דברי ה'אגרא דכלה' על הפסוק וירא יעקב מאד ויצר לו (לב ח), שכשראה יעקב שעולה מורא ומורך בלבבו, על זה גופא 'ויצר לו', הצר לו מדוע הוא מתיירא מאחיו, כי חרפה היא לצדיקים לירא משום נברא בעולם, וכדבריו הידועים של ה'חובות הלבבות' (שער אהבת ה' פ"ו) שאמר החסיד 'בוש אני מלירא משום נברא', ע"ש עוד.

כא. וכבר אמרו שלא זכו החשמונאים לנסים ונפלאות אלא בזכות ביטחונם בבורא, ומרומו בשמם כי מתתיהו ובניו כהנים היו, ו'כהן' בגימטריא כמנין 'בטחון' (ע"ה), וכשאנו נתדבק בדרכיהם גם אנו נזכה לנסים ונפלאות בזמן הזה (ליקוטים חדשים יו"ל תרפ"ד, ד"ה לחנוכה).

העיד הגאון רבי יוסף היילפרין זצ"ל (ממנטשטער, בספרו מעדני יוסף - זכרון שמואל), שראה בכת"י שהיה כתוב 'מקבי עם אות קו"ף (וכן אתא בצרור המור פר' ואתחנן בשם 'מגילת חשמונאים'), והוא ר"ת מ'עולם ק'וינו ב'ך י' (שם השם - הוי"ה), וכלומר, שזאת חרטו החשמונאים על דגלם, את הבטחון בה', ורק לכן לא חששו ויצאו 'מעטים' ו'חלשים' להלחם כנגד 'רבים' ו'גיבורים' ואכן ניצחום.

יש אומרים שלכן נהגו לומר מזמור 'יושב בסתר' אחר הדלקת הנרות (ומקורו מהרמב"ן, עיין בספר זכירה ועוד) ללמד שעיקר העבודה בימים אלו היא האמונה והבטחון, דהנה חז"ל (שבועות טו:) כינו פרק זה 'שיר של פגעים', ואמרו ועד היכן - עד כי אתה ה' מחסי עליון שמת מעונך.

לדין, כי אף שבוודאי על האדם לקיים מצוות 'השתדלות' ויש לו להיזהר מהסכנה עד כמה שידו מגעת, אבל כאשר מן השמים הביאוהו לידי מצב (הנראה סכנה, לא יאבד עשתונותו מרוב פחדו, אלא יתחזק בביטחון ואמונה כי ה' ישמרהו ויצילהו מכל פגע (פה קרוש להגרי"צ בהגר"ח מוואלאזין וצוק"ל, ליקוטים רות א ב) 22.

ומכל האמת אשר עשית את עבדך כי במקלי עברתי את הירדן ועתה הייתי לשתי מחנות, וכך ביארו בקרא קטונתי - נתמעטה אמונתי, כי מלפנים עברתי במקלי את הירדן - ללא כל חשש ופחד, כי בטח ליבי באלוקי צורי, ועתה כעת ירא אנכי מפני עשו עד שהייתי לשתי מחנות מחשש שלא יכה את המחנה כולו, והלימוד

ומה נמלצו דברי ה'אבודרהם' (סדר התפלה למוצ"ש) דלכן אין אות זי"ן בכל פרק 'יושב בסתר', כי הבוטח בה' אינו זקוק 'לכלי זיין' ואויביו נופלים תחתיו ומתבטלים ממנו כל הפגעין רעין ומרעין בישין. וכך ביאר בספר 'החינוך' (מצוה תקי"ב) 'ופירוש פגעים, כלומר שאמירת אלו המזמורים תועיל לשמר מן הנזיקין וכו'. שיש בהם דברים יעוררו נפש היודע אותם לחסות בשם יתברך ולהשים כל מבטחו, ולקבע בלבבו יראתו ולסמוך על חסדו וטובו, ומתוך התעוררות על זה יהיה נשמר בלי ספק מכל נזק'.

כב. בעניין זה מסופר על האחים הקדושים הרה"ק רבי דוד מטאלנא זי"ע והרה"ק רבי יוחנן מראחמיסטריווקא זי"ע ששניהם הנהיגו חצרות, אלא שב' חילוקים היו ביניהם, כי בטאלנא הסתובבו אלפים רבים של חסידים ואנשי מעשה ורבים מהם היו עשירים מופלגים. ואילו בראחמיסטריווקא לא היה מספר החסידים רב - ורובם ככולם עניים מרודים, פעם שאלו את הרה"ק מטאלנא לפשר הדברים שחסידיו עשירים הם ואילו חסידי אחיו מחוסרים פרנסה. ביאר ואמר, הנה בצל קורת באים חסידים רבים, ובשעה שאחד מהם בא להיכנס אלי בכדי להזכיר את מצוקתו בפרנסה עליו לחכות שעות מרובות עד שיגיע זמנו להיכנס, וגם לאחר שהגיע שעתו אינו שוהה בקודש פנימה כי אם שעה מועטת והברכה שמברכים אותו ברכה קצרה היא, ומכיוון שכן יאמר לעצמו, הרי כמעט ולא ברך אותי הרבי, אין לי על מי לסמוך אלא על הקב"ה, והרי הוא נושא עיניו לשמים בבקשת הפרנסה, ועל כן הפרנסה באה לו בכבוד גדול. לא כן אצל אחי שחסידיו מועטים הם, וכל אחד מהם הצריך לפרנסה נמצא בחדרו זמן מרובה, ובזמן זה הרבי מאזין לקול שוועתו, ומעודדו עד שהחסיד משליך יהבו על הרבי וכבר אינו מתפלל ומקווה כ"כ להקב"ה, על כן מתקשה הוא על המחיה ועל הכלכלה.

על זה הענין יסופר, פעם אמר הרה"ק ה'אבני נזר' זי"ע למשמשו, הכן עצמך לצאת אל הדרך לעיירה פלונית, להשתתף בשמחת ברית מילה לרך הנוולד לפלוני, שאל המשמש מה יום מיומיים שהרבי נוסע למרחקים לברית מילה, ויען ה'אבני נזר' ויאמר, אבי הבן קידש שם שמים, על כן ברצוני להשתתף בשמחתו, וכך הווה מעשה, לפני כשבוע נכנס אלי האברך, ואמר לי 'רבי, היה הקב"ה בעזרי, וזכיתי כעת לאחר חמש עשרה שנים של ציפיה לזש"ק - לחבוק בן זכר', והיו דבריו אלו בעיני קידוש ה' גדול, כי תדיר שומע אני איך שזה אומר נושעתי ב'קאצק', וזה אומר נושעתי ב'גור' או ב'ראדזימין', וכאן בא אברך ואומר 'נושעתי אצל הבורא יתברך'... היש לך קידוש שם שמים גדול מזה. (פשוט הדבר שנתן ה' כח ביד הצדיקים לפעול ישועות עבור עם בני ישראל, אבל זכור יזכור שהכל מיד ה' בא לו, ואדרבה כל גדולת הצדיקים הוא עבור דבקוּתם בה').

פעם נכנס יהודי אל הרה"ק ה'עבודת ישראל' מקאז'ניץ זי"ע ופדיונו בידו, ובכה לפניו שגנבים פרצו לביתו וגנבו ממנו הון ורכוש גדול, אמר לו הרה"ק וכי מה רצונך ממני, יש לי עדים שבאותה שעה שאירעה הגניבה בביתך הייתי כאן בביתי, ולא אני גנבתיך, ומה לך כי באת אלי... אך היהודי המשיך והפציר בו שיושיעו, ואף הגדיל פדיונו במטבע נוסף, נענה הרה"ק ואמר לו, אם תניח פדיון של חמישים זהובים אוכל לעזרך, כשמוע היהודי את דבריו פנה אל זוגתו ואמר, הבה נעזוב את בית הרבי ונלך לזעוק אל ה', כי הוא יושיענו אף בלא פדיון גדול כזה, וממנו נוושע, ויהי כאמרו דיבורים אלו נענה הרה"ק לעברו, ר' איד, הישועה כבר בידך אחר שבאת לכלל הבנה ש'מבלעדיך אין לנו מלך גואל ומושיע'.

כג. ומרומז נמי בפסוק (תהלים קטו יז) 'לא המתים יהללו י-ה', כי זהו מהותו של מת - שיש לו 'עבר' (מעשיו שעשה בימי חייו), ואף 'עתיד' יש לו - כאשר תבוא העת שיעלה רצון לפני אדון כל להחיות המתים, אך 'הווה' אין לו, כי עתה הוא מת המוטל בקברו כאבן דומם. שמעו נא אחי ורעי - ה'חי' שאינו מתבונן בהווה, לשמוח בחסדי הבורא יתב"ש עמו יום יום, ותחת זה יתעמק בבכיה על כל עברו, ובדאגה יתירה על עתידו, אדם זה, נכלל בכלל 'לא... יהללו י-ה', כי היאך יודה ויהלל לבוראו כשהוא עסוק בבכיה על עברו ובדאגה על עתידו. משא"כ השמח ב'הווה',

לעומת זאת מצינו בדברי הריב"א (ע"ה"ת) כי החשש והפחד מביאים על האדם את מידת הדין ח"ו, וכביאורו בפסוק (לכ כו) 'ותקע כף ירך יעקב', וז"ל. אף על פי שהבטיח לו הקב"ה לשומרו כדכתיב 'ושמרתיו בכל אשר תלך', הוסיף המלאך - לפי שנתירא מעשה, כדכתיב 'ויצר לו', וכן מצינו גבי משה, שאמר לו הקב"ה (שמות ג יב) 'כי אהיה עמך', והוסיף בדרך במלון לפי שנתירא מפרעה כדכתיב (שם ד יג) 'שלח נא ביד תשלח'.

כיו"ב כתב ה'ספורנו' וז"ל (לכ כו) 'וירא כי לא יכול לו - לרוב דביקותו תמיד בקל יתברך במחשבה ובדיבור, על כן היה יעקב שמור אף מ'שרו של עשו', אמנם היאך היה 'ויגע' בכף ירכו, - הודיעו החטא העתיד במדריכי עמו (פירוש, שהודיעו 'עתידות' עמו, שעתידים בניו לחטוא ואף נשיאי עמו), ובדאגתו בזה פסק הדיבור, ואז ותקע כף ירך יעקב בהיאבקו עמו'.

והכינו את אשר יבאו - ההכנה לימי החנוכה הממושגשים וכאים

בלל גדול אמרו לגבי קיום כל המצוות ולעניין כל מועדי וזמני השנה, כי אינו דומה המקיים את המצווה והנכנס אל היום טוב' אחר הכנה ראויה, למי שבא מבלי להכין את עצמו¹, כי ככל שיכין את

עפי"ז ביאר הרה"ק מוזטשקא זי"ע (נחל יצחק ד"ה וירא כי), את הכתוב 'וירא כי לא יכול לו, ויגע בכף ירכו ותקע כף ירך יעקב בהאבקו עמו', כי באמת לא הייתה יכולת בידי המלאך להזיק ליעקב - שהרי לא ניתנה לו רשות מאת הבורא על כך. מה עשה שרו של עשו - 'ויגע בכף ירכו' - החזיק בו בחזק מבלי עשות לו מאומה (כי לא נאסר עליו להחזיקו סתם מבלי להזיקו), ואם היה יעקב מבין כן לא היה ניזוק כלל וכלל, אך מחמת שחשב שהוא הלוחם והחזיר לו, לכן ותקע כף ירך יעקב בהאבקו עמו, מחמת ההתאבקות והעזוועים

אינו בוכה על עברו כי מאמין שכל העבר הכל בא לו על פי חשבון מאביו שבשמים, ואף אינו דואג את דאגת המחר כי תולה כל יהבו בהקב"ה, לאדם כזה נאה לשבח לבוראו כי הוא זה הקרוב אליו. כד. לאידך גיסא, איתא ברשב"ם (לכ כה) וז"ל, ויאבק מלאך עמו שלא יוכל לברוח מעשו שלא ירגהו נפש, ויראה קיום הבטחתו של ה' שלא יזיקהו עשו, והיינו שאדרבה, לא עזבו ה', אלא ששמרו לבל יברח משם, ו'יתיצב' לראות את ישועת ה'.

כה. וכך אמרו 'בעלי הרמז' כי 'הכנה' בגימטריא 'יסוד', כי העיקר וה'יסוד' שעליו יעמוד כל בניין מעשה המצוה הוא ה'הכנה' שלפניה ברעותא דליבא.

והנה בשלטי הגיבורים (שעל הגהות מרדכי שבת עט.) הביא רמז לחנוכה מלשון הכתוב בפרשת מקץ (מג טז) 'טבוח טבח והכן', שאות ח' מ'טבח', בצירוף תיבת 'והכן' עולים יחדיו - 'חנוכה'. והרי שבחנוכה נרמז במיוחד ענין ההכנה.

באחד מימי חנוכה בשעת מנחה שלח הרה"ק רבי יחיאל יהושע מביאלא זי"ע אחד מנכדיו אל הרה"ק ה'בית ישראל' מגור זי"ע טרם ידליק נרות חנוכה, ויהי כאשר הגיע לבית המדרש שהה ה'בית ישראל' בחדרו ביחידות - קודם הדלקת נרות חנוכה, ניגש הנכד אל המשב"ק הרה"ח רבי חנינא שיף ז"ל, וביקש ממנו שיכניסנו אל הרבי אחר שיש לו 'שליחות' מהרבי מביאלא, הציץ הגבאי אל תוך החדר וכראותו שה'בית ישראל' מסתובב אנה ואנה בדביקות עצומה תפוס בשרעפיו, סגר את הדלת והתנצל שאינו מעיז להפריע לרבי בעת כזאת, אך אם דעתו שעליו לקיים דווקא כעת את השליחות ייכנס לבדו, הנכד שהבין שאין לו לעכב את השליחות מזקנו ניגש לפתוח את הדלת, ויהי אך פתח הדלת במעט וראה את פניו הקדושים בוערים כלפידיים, נסוב על עקבותיו מרוב יראה ופחד, חזר אל זקנו, וסיפר לו דברים כהווייתן - את המחזה הגדול שראו עיניו בקודש פנימה, בשמוע הרה"ק מביאלא את דבריו עלתה בפניו קורת רוח, וכה אמר לנכדו אכן זאת היתה עיקר כוונתי 'בשליחות' ששלחתך, כי היה ברצוני שתראה את התלהבותו 'בהכנה דרבה' טרם הדלקת הנרות...

הרה"ק ה'אמרי חיים' זי"ע היה אומר, שהפסוק בריש פרשתו 'וישלח יעקב מלאכים לפניו אל עשו אחיו ארצה שעיר שדה אדום' עולה בגימטריא 'אשר קדשנו במצותיו וצונו להדליק נר של חנוכה', חושבנא דדין כחושבנא דדין (שתייהם עולים מספר - 2521, ואולי רמז יש בדבר להכין עצמו לחנוכה כבר בפרשת וישלח).

והנה בשלטי הגיבורים (שעל הגהות מרדכי שבת עט.) הביא רמז לחנוכה מלשון הכתוב בפרשת מקץ (מג טז) 'טבוח טבח והכן', שאות ח' מ'טבח', בצירוף תיבת 'והכן' עולים יחדיו - 'חנוכה'. והרי שבחנוכה נרמז במיוחד ענין ההכנה.

עצמוי ויוכך את נפשוי כך יזכה^כ להשיג יותר את האור והקדושה הנוראה וכל ההשפעות הטובות^{כט}, ולא עוד אלא שההכנה היא ה'כלי קיבול' לקלוט בו הקדושה, דמי שבא בלא 'כלי', במה ישמור ויחזיק את האור הגדול. ומקרא מלא דיבר הכתוב ב'אלישע', כאשר

התלוננה ה'אשה השונמית' בפניו על ענייה ודחקה, ציוה עליה אלישע הנביא (מלכים ב ד ג) 'לכי שאלי לך כלים מן החוץ מאת כל שכניך, כלים רקים אל תמעיטי', ואכן כפי כמות הכלים שהביאה כך היה כמות השמן שנשפך בדרך גם בלי גבול וסוף, ולכאורה יש להבין,

כו. כך אמר הרה"ק הישועות משה' מוויז'ניץ זי"ע, 'הכנה' עולה בגמטריא - 'מח ולב', לרמז שבראשונה יש להכין את המח ואת הלב לבוא כל עולמים, ולהדליקם בנר חנוכה.

כז. הרה"ק אדמוה"ז מטשורטקוב זי"ע היה אומר על הקרא (י כג) 'ולכל בני ישראל היה אור במושבותם', כי כמו ששווי וחינה של 'אבן יקרה' תלוי היכן העמידוה, אם יעמידוה בתוככי חרס ועץ, או בתוככי כותל מטונף ומזוהם לא יהא נראה זיו האבן, ורק כאשר יעמידוה במקום הראוי לה - במקום נקי ומצוחצח אז תעמוד על ערכה וחינה כראוי לחשיבותה. כדברים האלה לדידן, בימים הללו שורה אור לכל ישראל - אלא שהכל תלוי אם ינקה עצמו מעט שיוכל האור לשכון בתוכו (אפי' במעט) יזרח האור כדוגמת אבן טובה כשנמצאת בתוככי כסף וזהב (גנזי ישראל תרפ"ד משם אביו).

כח. מסופר על הרה"ק הישמח ישראל' מאלכסנדר זי"ע, שלא נתן לחסידיו לשהות אצלו בעת הדלקת הנרות, חסיד אחד שעז היה חשקו לראות את עבודת הקודש, נחבא פעם באחד הארונות שבחדרו, והציץ משם לחזות בנועם קדשו, והנה רואה הוא שטרם הדלקת הנרות היו פני הרבי בוערים כלפידים, בהכנה דרבה לקראת קיום המצוה, אך בבואו להדלקת הנרות 'פשט צורה' של ההתלהבות, ו'לבש צורה' של פשטות והתאפקות, אמר את הברכה מילה במילה והדליק את הנרות. החסיד שהביט בעבודת הקודש התפלל עד מאד, דהא איפכא מסתברא, שהיה צריך להתלהב בעת קיום המצוה גופיה יותר משעת עבודת ההכנה, אך לא העיז לצאת ממחבואו בידעו שכל הימצאו בחדר שלא ברשות הוא, לפיכך שמר את השאלה בלבו, למחר ניגש אליו הישמח ישראל' ואמר לו 'ההתעוררות שהאדם זוכה בשעת קיום המצוה היא על ידי אתערותא דלעילא, אבער וואס דער מענטש קען, און וואס דער מענטש דארף (מה שהאדם יכול וצריך) הוא לעורר את לבו באהבה ויראה בשעת 'הכנתו' למצוה, ואז עליו להתלהב ולהבעיר את לבו בדביקות להבורא יתב"ש...'

כט. וכך אמר הרה"ק ה'נתיבות שלום' זי"ע, שהנה מצינו ביצחק בשעה שרצה לתת את הברכות, דכתיב (כז כה) 'ויאמר הגישה לי ואוכלה מציד בני למען תברכך נפשי ויגש לו ויאכל ויבא לו יין וישת', והיינו שהיה הכל כבר מוכן לברכה, יצחק אבינו אכל מציד בנו, גם הזמן היה המובחר ביותר להשפיע בו את הברכות - שמעשה זה היה בליל פסח בו נפתחים כל אוצרות טללים (תרגום יהונתן כז א), אך עדיין היה חסר דבר אחד, וכמו שנאמר (פסוק כו) 'ויאמר אליו יצחק אביו גשה נא ושקה לי בני', ואכן מיד לאחר מכן כתיב 'ויגש וישק לו וגו' ויברכהו', ללמדנו כי הגם שכל שערי שמים נפתחים לרווחה, הכל מוכן ומזומן להריק טל השמים ומשמני הארץ, אך אם לא יקיים בעצמו 'ויגש' לא יזכה בברכות... וללמדנו על כל עיתות הרצון והזמנים הגבוהים והמרוממים, כאשר הקב"ה חפץ להשפיע קדושה וברכה בלא גבול ומידה, שנדרש מהאדם לגשת אל הקודש ולהכין עצמו כדי שיהיה כלי מוכן לקבל את כל ההשפעות הטובות.

הרה"ק היסוד העבודה' זי"ע נשא את משלו לחולה אנוש שבדקו הרופא וגילה את אזנו כי דרך רפואתו היא, שישפוך יין על גבי התנור וינשום עמוק את הריח העולה, הלך החולה וניסך יין' על התנור, גם הכניס את האוויר עד לתוך עמקי ריאותיו, אך לדאבון לב לא נראה שום שינוי במצבו, חזר האיש אל הרופא ושאלו 'למה רימיתני', הן עשיתי ככל אשר ציויתני ואיני רואה שום סימן הטבה. החזיר לו הרופא, הגידה נא, מה עשית, סיפר לו החולה כך וכך עשיתי, נענה לו הרופא, אוי, סכל שכמותך, וכי תעלה על דעתך שיש תועלת בשפיכת יין על גבי תנור צונן, כלום 'סגולות' הנני נותן לך, הרי הכוונה הייתה שתדליק תחילה אש בתוך התנור, וכשיהיו דפנותיו רותחות אז תשפוך יין, ובזה ינדוף ריח היין ויתפשט כהוגן בחלל הבית, ובכח עשן זה כשיכנס לגופו של אדם לסלק ממנו את כל המזיקים. והנמשל לענייננו, חנוכה הינם 'ימים המבורכים', מלאי אורה והשפעות קדושות ונפלאות, אך תחילה צריך האדם להרתיח את עצמו למען יהיה כלי מחזיק ברכה, ובזה ישאב השפעת וקדושת הימים עד שיבואו כמים בקרבו וכשמן בעצמותיו.

באר הפרשה - פרשת וישלח

במשל, לתלמיד שלמד את מלאכת הצורפות אצל האומן במשך כמה שנים, בבוא העת אחרי שנים רבות הצליח ה' דרכו וכבר ידע את האומנות על בוריה, אך כאשר רצה בפעם הראשונה לצרף איזה כלי לא עלה בידו לעשות מאומה, כי שבח להתלמד האיך מוציאים אש מן האבנים (כדי לצרף בה את שכרי הכלי), והיינו דכתיב 'תורי זהב נעשה לך' משמים ממעל, אך כל זה תלוי ב'נקודות הכסף', דהיינו בניצוץ האש וההתלהבות מלמטה, שהוא החשק והרצון ומחשבות לב האדם בעת עבודתו את הבורא.

על פי הדברים האלה אמר הרה"ק רבי ישראל מטשארטקוב זי"ע (נגי ישראל להנחה שנת תרס"ז) לפרש את דברי הש"ס (שבת כג.) 'המדליק נר של חנוכה צריך לברך... מאי מברך, מברך 'אשר קדשנו במצותיו וצונו להדליק נר של חנוכה', והיכן צונו, רב אויא אמר (דברים י"א) מ'לא תסור', רב נחמיה אמר (שם לב ז) 'שאל אביך ויגידך וקניך ויאמרו לך', וצריך ביאור מדוע שאלו בן דיקא על מצות נר חנוכה, ולא בשאר מצוות דרבנן, אך האמת, כי בימים אלו אפשר לנו לזכות לניסים גדולים כמו שנעשה לאבותינו בימים ההם בזמן הזה, ובאמת הכל עומד מוכן, העגלות מלאות כל טוב, והמכונה מוכנה להוביל, אבל נחוצה מעט התעוררות מלמטה כדי להפיה רוח החיה באופנים לב.

וזה מה ששאלו, 'מאי מברך', איזוהי הדרך הישרה שיבור לו האדם לעשות על ידה בריבה לקשר בין הקב"ה המשיפע לבני ישראל המקבלים, ועל כך אמרו - 'אשר קדשנו במצותיו וציונו', מלשון צוותא וחיבור, שצריך להתדבק להקב"ה, ואז יריק עלינו את השפע, ואם עדיין ישאל השואל 'והיכן ציונו', כלומר

אם כבר נעשו לה ניסים בריבוי 'השמן', מדוע לא נעשה לה עוד נס בריבוי 'כלים', אלא, זה הכלל, אין אדם זוכה לנס, אם לא יעשה איזו פעולה מצד עצמו, ולכן ברגע שנגמרו הכלים נפסק גם כן 'שפע' השמן מלהשפיע, והלימוד לדידך, בכדי לזכות לשפע הנס והאור, צריך להקדים ולהכין תחילה 'כלים' לקלוט בהם את השפע, ואז נזכה ליהנות מן השפע הנשפע בימי חנוכה.

ולא זו בלבד, אלא דכתב ה'רד"ק' על הפסוק שם (ו) ויהי כמלאת הכלים - (באגדה ובתרגום של תוספתא), כשנגמרו הכלים, אמרה לבנה הבא עוד כלי חרס שבורים, כי הקב"ה שגור על כלים רקים שיתמלאו בדרך נס, יגזור גם על כלים שבורים שיתוקנו, ואכן אסף הבן כלים שבורים, נתנם זה על גב זה, ונתחברו כאחד בדרך נס, והמשיך עמוד השמן למלאות את הכלים עד שנגמרו כולם, ונענה הבן 'אין עוד כלים בבית', - שמע עמוד השמן כי כן ופסק (עד כאן בתרגום מארמית), מעתה, יש להמליץ בעדינו, שהרי 'אין הקב"ה בא בטרוניא עם בריותיו' (ע"ז ג.), ויש מקום לאדם לומר - אין בכוחי להכין כלים מוּפְּפִין וסתומין כראוי - לבל ישפך ויאבד השפע, לזה אמרין הַבֵּן כלים כפי כוחך, ואף אם יהא הכלי מחורר פְּנֵפֶה, יעשה הבורא נס ויסתום את הכלי, כדי שיקלוט האור...

ומעיקרי ה'הכנה', לעורר בקרבנו רגשי אש קודש'א לקיים את המצוה באיתערותא דליבא בדחילו ורחימו ובשמחה של מצוה, ולא יגש אליה כמצות אנשים מלומדה. וכפי שביאר מרן אור שבעת הימים הבעש"ט הק' זי"ע (בן פורת יוסף' דרשת שבה"ג) מה שנאמר (שה"ש א יא) 'תורי זהב נעשה לך עם נקודות הכסף',

ל. והעיקר שיגש בהשגות גדולות כידוע משלו של הגה"ק ה'חפץ חיים' זי"ע למוכר השמן שבא לעיר עם חביות ענק למכור לבני העיר שמן טוב ומשובח, והנה רצונו של המוכר למכור את כל אשר יש לו לבני העיר, אבל למעשה לא יוכל לתת לבני העיר רק כפי הכלים שכל אחד מהם יגיש אליו... הגדול כפי גדלו והקטן לפי קטנו. והנמשל מוכן ביותר, כי הקב"ה רוצה להעמיסנו בשפע גדול ביותר אבל למעשה יריק עלינו רק כגודל הכלים שהכינו בני העולם לקבל בהם.

לא. וכמו שרמזו לה הרה"ק ה'בית אברהם' זי"ע בלשון הברכה 'להדליק נר חנוכה' - מ'זאל זיך אן צינדן פון דעם נר חנוכה', שידליק עצמו בנר חנוכה... (הובא בנתיבות שלום חנוכה עמ' לז).

לב. משל למה הדבר דומה, לזה הנוטל לחם שיש בו שיעור שביעה ונותנו בשימה כנגד הלב, והוא מתפלא ותמה מדוע אינו שבע, אמר לו חכם אחד, שוטה שבעולם, הלא עליך ללעוס את הלחם, והכי נמי צריך להתייגע ולהשקיע בהכנתו לקראת היו"ט, ואז יזכה שיקלט בו אור גדול ונורא.

של התורה. דורשי רשומות אמרו להעמים במאמרם (ברכות נא:): 'אין מברכין על הנר עד שיאותו לאורו', אורו זה תורה ככתוב (משלי ו כג) 'ותורה אור', ללמדנו שאי אפשר 'לברך' על הנר של חנוכה עד שיהנה מאור התורה.

ורמז לדבר, שהנה בסוגיא דחנוכה (שבת כא:): אחר האריכות דברים איך וכמה על האדם להדליק, באו חכמי התלמוד ושאלו 'מאי חנוכה, דתנו רבנן בכ"ה בכסליו יומי דחנוכה', ולכאורה הוי להו להתחיל ולפרש מאי חנוכה תחילה ואח"כ לבאר ולפרש את פרטי ההלכות, ולהאמור יש לומר, כי רק אחרי לימוד דף גמרא אפשר לנסות להבין 'מאי חנוכה', אבל בלי כח התורה פשיטא שלא ישיג מאומה. ועוד רמז לכך, דכמדומה שלא מצינו שום קושיא שיש עליה כ"כ הרבה תירוצים כקושיית ה'בית יוסף' (סימן תרע) מדוע קבעו שמונת ימי חנוכה ולא שבעה, הלא דבר הוא, ואולי סיבב הקב"ה כך כדי ללמדנו שעיקר יום טוב של חנוכה הוא לימוד התורה ביגיעה והתמדה ולחדש חידושים לאמיתה של תורה ליד.

ויאבק - עצם האבקו להתגבר מעלה נחת רוח לפני ה'

בפרשתן (לב כה), 'ויאבק איש עמו', הנה כל איש מישראל עומד בכל עת ושעה ב'קשרי המלחמה' בין האדם ליצור... ואל יאמר מדוע לי כל הנסיונות הללו - לא הן ולא שברן, שהרי נופל אנוכי בכל עת, כי עצם המלחמה והמאבק עם היצר הוא הוא עיקר תפקיד ותכלית האדם, ועיקר נחת רוח שיש לבורא יתב"ש מאתו, הוא מעצם היותו במצבי נסיון בכל עת ובכל שעה, ובכל התאפקות והתאבקות עם היצר הוא מעלה בזה אשה ריח ניחוח לה'. וכבר אמרו

מה עלי לעשות כדי להתדבק אליו, לזאת תירצו 'לא תסור, שאל אביך ויגדך', מי שאינו יודע בעצמו את הדרך אשר ילך בה, יתדבק לילך בדרכי אבותיו ורבותיו, כמו שנאמר (שה"ש א ה) 'אם לא תדעי לך היפה בנשים צאי לך בעקבי הצאן', ועל ידי זה ימשך עליו כל השפע (ועי"ש עוד), ולענינו נמצאנו למדין, שאסור לגשת אל המנורה כמעשה קוף בעלמא חלילה, אלא מוטל עלינו להפיה רוח חיות באופנים על ידי התלהבות ושמחה של מצוה.

וכבר איתא בגמרא (תענית כה:): שמלכות יון (כן מבואר ב'מגילת תענית') גזרו שתי גזירות על ישראל, הרא שלא יביאו עצי מערכה לירושלים ועוד שלא יביאו ביכורים, וכתב המהרש"א יש לתת מעם שגזרו על ב' דברים אלו, לפי שב' דברים אלו היו מביאין בשמחה... וכדאיתא שהמביאין עצי המערכה היו עושין יום טוב בו ביום, וכן בביכורים היה החליל מכה לפניהם, ועל כן גזרה אז מלכות יון על שני דברים אלו - לבטל מהם השמחה, נמצא שהאיש אשר ניגש אל הנרות ומדליקם מתוך קרירות וכמצות אנשים מלומדה הרי הוא כממלא אחר גזירת היוונים²⁷... על כן שומה עלינו בפרט בימים האלה שזכינו להינצל מידם - לקיים את המצוה מתוך התלהבות ושמחת הלב שהיא היפך רצונם.

ומדרכי עבודת ההכנה הוא ריבוי לימוד התורה, וכבר אמר הרה"ק רבי מנחם מנדל מקאצק זי"ע, שהאור של כל יום טוב טמנו חכמים בחלק התורה שלו, דהיינו בהלכות החג בחג, כי האור נגנו בתורה, וכ"ש בחנוכה שכל עיקרו נגנו בתורה, כי גזרו היוונים 'להשכיחם תורתך' והחשמונאים התגברו עליהם, לכן פשוט שאי אפשר לזכות לאורות של חנוכה בלי האור

לג. בדרך צחות אמרו, כי 'ניגונים' רבים נפוצו בקרב ישראל על הפזמון 'יוונים נקבצו עלי', לרמז שעל כל אחד לעקור את ה'יוונים' שלו...

לד. בפרשתן (לב ה), 'עם לבן גרתי', וברש"י, 'ותרי"ג מצוות שמרתי ולא למדתי ממעשיו הרעים', ומבאר הרה"ק ה'ערוגות הבושם' זי"ע (ד"ה עם לבן) שכוונת יעקב אבינו הייתה לאמור לעשו, שהרי 'בזמן שהקול קול יעקב אין הידים ידי עשו', וכל פחדי ממך אינו אלא כי לא למדתי - שלא היה סיפק בידי לעסוק בדברי תורה, מפני מעשיו הרעים של לבן - שרימה אותי עשרת מונים, וכיו"ב בשאר רמאויות, אף אנו, הבה נתחזק לישב באהלה של תורה, לעסוק בדברי תורה בחיות בשמחה והתלהבות, ותהא זאת התורה לזכותנו - לעמוד כצור החלמיש נגד כל השונאים ברוח ובגשם, ונהיה שקטים ושלווים ללא כל פחד משום דבר שבעולם, גם נזכה לכל הברכות האמורות בתורה, וכבר אמרו חז"ל 'המקבל עליו עול תורה מעבירין ממנו עול מלכות ועול דרך ארץ' (אבות ג ה).

באר הפרשה - פרשת וישלח

צדיקים על דברי הגמרא (חולין צא.) בפסוק 'ויאבק איש עמו' (שרו של עשו עם יעקב אבינו), אמר רבי יהושע בן לוי 'מלמד שהעלו אבק מרגלותם עד כסא הכבוד' לה, שנחת רוח באה עד כסא הכבוד בעצם האבק עם היצר'ו. וכבר אמרו לדויק, שהמלאך אמר 'כי שרית... ותוכל'ו, וברש"י 'אנשים - עשו ולבן', ולכאורה תמוה וכי לזה 'ותוכל' קרינן ליה, כשיצא מעמו 'צולע על ירכו', גם מבית לבן יצא כשהוא מרומה 'עשרת מונים'. אלא, כי אכן, הממשיך במלחמתו עם היצר'ה, אף לאחר שנפל והוא צולע על ירכו - לזה ייקרא 'ותוכל', כי אין הבורא דורש מבריותיו כי אם את המלחמה, ולא את הנצחונות.

לה. עוד ביארו בזה על פי דברי המדרש (בר"ר ב ד) 'וחושך על פני תהום' - זה גלות יון שהחשיכה עיניהם של ישראל בגזירותיהן, שהיתה אומרת להם כתבו לכם על קרן השור שאין לכם חלק באלוקי ישראל. וכבר נודע קושיית הרה"ק ה'שפת אמת זי"ע (חנוכה, תרל"ו ליל ז' ד"ה איתא) דלכאורה יש כאן סתירה מיניה וביה, שהרי אם אמרו אלוקי ישראל הרי שה' הוא אלוקיהם, ואיך יאמרו אין לכם חלק. ומבאר ה'שפת אמת' דלא הוה איכפת להו לאותם רשעים שיקיימו ישראל תורה ומצוות, אלא שרצו לעקור מישראל את האמונה וההכרה במעשיהם הפועלים גדולות ונצורות בשמים ממעל, וזהו שאמרו שאין לכם חלק באלוקי ישראל, 'לכם' הינו למעשיכם ולעבודתכם, ומהאי טעמא נמי גזרו על קידוש החודש, כי לא השלימו עם מה שאמרו (ברכות מט.) 'ישראל דקדשינהו לזמנים' שע"י מעשי בני"י בעולם הזה נקבעת קדושת המועדים בכל העולמות, וכל זאת עשו להחשיך עיניהם בייאוש שאינם ראויים וחשובים לכלום. אבל כאשר גברו החשמונאים וניצחום השרישו בני ישראל אמונה זו בלבותיהם שכל יהודי באשר הוא גדלה חשיבותו עד מאד, ובכל מצווה שיהודי פשוט מקיים ניתוסף כח וגבורה בפמליא של מעלה, ועל זה נלחם גם שרו של עשו עם יעקב על 'עד כסא הכבוד', שלא היה יכול לשאת כי יעקב בעבודתו 'מנענע' את כסא הכבוד (כביכול), וכל העולמות תלויים בו. בא וראה עד כמה כל מעשה ומעשה, ואפילו 'קטן' מזעזע את כל העולמות... וכה היה מעשה, בבחור מבוגר שמחמת כמה סיבות התעכב מאד למצוא את זיווגו, כל ההצעות שעלו על הפרק ירדו כעבור יום, ומצבו היה קשה מנשוא, עד שהאיר ה' פניו ובעזה"ש"ת בא בקשרי אירוסין לפני כשבוע בליל שישי אור ל"א כסליו. והנה, כשסיפר אבי החתן לבנו הקטן כבן עשר שנים שב"ה אחיו עומד להתארס בקרוב, הלך הילד לחדרו והוציא מהארון פתק שרשם לעצמו בלשון הזה, כ"א מר חשוון תשפ"א מוצאי שב"ק אור ליום ראשון חיי שרה, אני... (כאן רשם את שמו) מקבל על עצמי לקרוא קריאת שמע בכוונה מתוך הכתוב בתנאי שעד י"א כסליו אחי מתארס... ה' יעזור שיתקבלו התפילות, ואכן שמע אלוקים לקול הנער ובי"א כסליו התארס האח... הביטו וראו כוחה של קבלה טובה, ואפילו שאינה 'גדולה', עד כמה עושה רעש היא במרומים ופועלת פעולתה לטוב.

לו. וידע שלפי גודל הקושי עולה חשיבות עבודתו פי כמה וכמה, כה כתב הרה"ק הרי"צ מליובאוויטש זי"ע (ספר המאמרים, קונטרסים א עמ' 106), הבעל שם טוב פירש את הפסוק (תהלים סג ג) 'כן בקודש חזיתך' כך, כן - הלואי, בקודש - בזמן הבית, חזיתך. פירוש הלואי והייתי רואה בזמן הבית אותה דרגה של גילוי אור אלוקי שממשיכים בזמן הגלות, שכן עבודת ה' בזמן הבית הייתה עבודת ה'מוח והלב' שיש בעבודה זו תענוג רב ושמחה (ואין רבותא וחידוש בעבודה כזו), משא"כ בזמן הגלות העבודה היא מתוך קבלת עול ומסירות נפש וכאשר יהודי מוסר נפשו על לימוד התורה וקיום המצוות (ובפרט בזמן הגזירה שמענישים על זה ר"ל) הרי הוא ממשיך אורות גדולים ועצומים הרבה יותר מאשר האורות שנמשכו בזמן הבית.

לז. הנה כתיב (לב כט), 'ויאמר לא יעקב יאמר עוד שמך כי אם ישראל, כי שרית עם אלוקים ועם אנשים ותוכל', ולכאורה קשה, מדוע קראהו בשם 'ישראל' ע"ש 'כי שרית', היה לו לקראו איזה שם ע"ש ותוכל - שניצח את שרו של עשו והכניעו (ויקראוהו 'מיכל' וכדומה), ומבאר הרה"ק רבי לייבל אייגער זי"ע (בספרו אמרי אמת), מכאן, דאין הקב"ה דורש ובודק אם ניצח האדם את יצרו, אלא אך ורק 'כי שרית' - אם עמד בקשרי המלחמה נגד יצרו וטבעו, ואילו הניצחון 'מתנת חנים' הוא משמיא ולא מכח האדם, ורק המלחמה נקראת על שם האדם, ועל שמה נקרא 'ישראל'. התבונן במשחק ה'דריידע"ל' (סביבון), אשר האדם מסובבו מעט, והוא הולך וסובב עוד ועוד עד שמגיע לתכליתו, כן ייאמר לדידן, כל חד בדיליה, עליו מוטל רק להתחיל, לפתוח במלחמה, ואז 'ה' ילחם לכם', לעמוד לימינו להיות לו עזר מצריו, שיוכל להמשיך בעבודת הקודש.

לח. שמעתי מחכם אחד, הנה המטוס נוסע באויר העולם מעלה מעלה, ובבואו לתוך כיסי אוויר (מקומות שבהם משתנה לחץ האוויר, בפרט בימות החורף) יתנענע מעלה מטה, ופעמים מטיל נענוע זה פחד ומורא על כל יושבי המטוס,

ומבאר החת"ס, כי המלאך והאדם גדולים וחשובים אחד מעל רעהו, כל אחד מהם מצד אחר, כי מצד אחד גדול 'מלאך' מהאדם, כי הינו 'טהור' - משולל לגמרי מכל דבר גשמי, לעומתו גדולה מעלת האדם, כי אותו המעט שהוא מקדש ומטהר עצמו בא לו מתוך 'בחירה', כי בכל עת עומד הוא בין המשפתיים - ויש בידו היכולת לנטות לצד הרע, לעשות את אשר לא ייעשה, והתגבר על עצמו ועל נטיית לבו ובחר בטוב, בזה גבהה מעלתו מעל המלאך פי כמה וכמה, זאת אמר לו המלאך ליעקב, כי שרית עם אלוקים ועם אנשים - נעשית שר וגדול, בזה, ש'ותוכל' - הייתה בידך היכולת לחטוא, ונשמרת מכל דבר רע, על כן יקרא שמך ישראל^מ.

ומבאן נלמד, לעולם אל ירך לבב האדם, לחשוב כבר קלקלתי כך וכך, אינני שווה מאומה, לא ולא, כי אדרבה מעצם הדבר שעדיין בידך הבחירה להיות גרוע יותר, ולא באת לידי הגרוע יותר בזה נעשית גדול וחשוב ממלאך.

היטהרו והחליפו שמלותיכם - חונת האדם לברוח מהיצר וכת דיליה

בפרשתן (לה ב), 'ויאמר יעקב אל ביתו ואל כל אשר עמו, הסירו את אלהי הניכר אשר בתוכם והיטהרו והחליפו שמלותיכם', ומפרש ה'כלי יקר' דלכן אמר 'אשר בתוכם' ולא 'אשר בידכם', לרמוז על היצר הרע' כמאמרם ז"ל (שבת קה:): 'לא יהיה בך אל זר (תהלים פא י) - איזהו אל זר שבגופו של אדם, הוי אומר

ובזה ביארו (ר' חיים עוזר זצוק"ל, ועוד) את האמור על כן לא יאכלו בני ישראל את גיד הנשה, שלכאורה מדוע צריך לעשות זכרון ל'כשלו'ן שפגע ביעקב והויקו, ואין עושים 'פרסומי ניסא' לנס שהיה לו... אלא כי רצה הקב"ה שיזכרו בני ישראל את המלחמה שבין יעקב אבינו לשרו של עשו - הוא השטן הוא יצה"ר, כי כל עצם קיום ויסוד היהדות היא המלחמה בנגד היצר הרע כאמור, בכל יום בכל עת ובכל שעה.

וכן מרומז בהא דכתיב בפרשתן (לה יז) 'ויהי בהקשותה בלדתה ותאמר לה המילדת אל תיראי כי גם זה לך בן', וביאר הגאון רבי שמואל לייב זאק זצ"ל אב"ד ביאלא (תלמידו של הרה"ק החידושי הרי"ם, בספרו רמזא דחכמתא) דקאי על עובר ה' אשר עוברים עליו הרבה בהקשותה - קושי ונסיונות, ומנסה להתחזק, ומ"מ נופל וקם, ושוב נופל... ונראה לו שלא השיג המטרה, לזה אומרים לו אל תירא, כי גם זה לך בן, היינו גם זה - היגיעה עצמה היא היא המטרה, והמתייגע כבר עשה את המוטל עליו, ובזה משיג חן בעיני ה', כי באלה הפיץ ה', מבלי ענין אם השיג את התוצאה לבסוף^{לט}.

וידע כי מעלתו גדלה רק עבור עמידתו בנסיונות ובחירתו בטוב, כמו שכתב הרה"ק ה'חתם סופר' זי"ע (פרשת שמות עמוד ד' ד"ה ויאמר) על הפסוק (לב כט), 'כי שרית עם אלוקים ועם אנשים ותוכל', וצ"ב, מדוע הוסיף לומר ותוכל, והרי אם היה אומר 'כי שרית עם אלוקים ועם אנשים' גם כן ידענו שעלה בידו להתגבר על המלאך - שרו של עשו.

אמנם, אם ימשיך בטיסתו ללא התפעלות מהנענועים, יצליח את כל דרכו ובשעטומ"צ יגיע למחוז חפצו בשלום ושלווה, אבל אם ח"ו יעמוד על עמדו מיד יפול מטה מטה, וכל יושביו ישיבו את נשמתם ליוצרם... והוא אשר דברנו, כי רק האיש שימשיך במלחמתו עם היצר, אף לאחר שנפל והוא צולע על ירכו, עליו יאמר 'ותוכל', אבל אם יעמוד ויקונן על נפילתו ולא ימשיך אזי יפול מטה מטה ה"י.

לט. וכן כתב הגה"ק ה'חפץ חיים' זי"ע (ח"ח על נ"ך, תהלים קה ג) כי אין הקב"ה בודק את האדם אלא לפי התשוקה והרצון, כמו שכתוב (תהלים קה ג) 'ישמח לב מבקשי ה', ולא 'עושי רצון ה', כי העיקר להיות מ'מבקשי ה'.

מ. ובזה שמעתי לפרש בדרך צחות במעשה הנודע שהובא בגמ' (קידושין פא.) על רב עמרם חסידא שהעמידו אותו מן השמים בנסיון נורא, עד שצעק 'נורא בי עמרם' - אש שולטת בבית עמרם, בכדי שיתאספו אנשים לכבות את ה'דליקה' ויתבייש מהם, ויצא ממנו היצר הרע בדמות 'עמודא דנורא' - עמוד אש, אמר לו רב עמרם 'חזי דאת נורא ואנא בישרא, ואנא עדיפנא מינך' - ראה אתה עשוי מאש ואני בשר, ומכל מקום אני עדיף ממך. וביארו, שהרי אי אפשר לאכול בשר אלא ע"י בישול אפיה או צליה ב'אש', וזהו שאמר רב עמרם, אנא בישרא, ואני משתבח על ידך, דוגמת ה'בשר' המשתבח על ידי ה'אש', כי כל חשיבות האדם הוא מפני שיש לו יצר הרע והוא מתגבר עליו, ודייקא מחמת שהיה לו נסיון קשה ביותר על כן זכה להיקרא רב עמרם חסידא.

באר הפרשה - פרשת וישלח

זה יצר הרע'. על כן הזהירם תחילה הסירו את אלוהי הנבר אשר 'בתוככם' - היטהרו מהרהורי השא ועוון ב'א, לבנים (קהלת ט ח), ואז יהיה בידם לבוא אל שער המלך.

מא. וכבר אמר הרה"ק ה'בית אברהם' זי"ע, המנהג ללמוד ביא"צ (יום השנה) פרקי משניות המתחילות באותיות כשמו של בעל היא"צ, והנה פרק המתחיל באות צ' אינו בנמצא רק בסדר טהרות, כי אין צדיק אלא זה העוסק בסדר טהרות - ומטהר ומקדש עצמו בכל עת ושעה.

כלל ראשון בקדושה, שישמור האדם על עצמו, ויכריז, אכן, קדוש אני, אינני מדבר ומתדבק עם כל צרוע וכל זב... לא אתערב בין אנשים או מקומות שאינם שמורים וגדורים בתכלית בגדרי הקדושה. ידועים הדברים שמתחילה היה הגה"ק ה'חפץ חיים' זי"ע מסובב בין הערים והעיירות למכור את ספריו - משנ"ב ושאר ספריו הקדושים, ובאותה שעה עדיין לא הכירוהו כל כך במקומות המרוחקים מעיירתו ראדין ולא הייתה לו אכסניא ראויה לשמו, פעם אחת קראו אחד מה'בעלי בתים' להיות אורחו בסעודות השבת, שאלו ה'חפץ חיים' מי ומי המסובים בשולחנכם, הביט בו האיש בתמהון, כאומר, תן תודה למיטיבך ואל תחקרהו אודות המסובים בשולחנו, ענה לו הח"ח, שמי ישראל מאיר מראדין, אני חברתי את המשנ"ב ועוד ספרים, על כן שאלתי אותך אודות שאר המסובין כי לא אוכל לשבת רק עם אנשים מהוגנים...

סמך לזה מצא בפרשתו שאמר יעקב לעשו 'עם לבן גרתי ותרי"ג מצוות שמרתי - ולא למדתי ממעשיו', והרי יעקב עניו היה, אלא כה אמר יעקב, שמע נא אחי, אף עתה בבואי לעשות שלום עמך לא אשחית נפשי ואעקור קדושתו בעבורך, כי גם כשישבת בבית לבן עמדתו בעוז קדושתו ולא למדתי ממעשיו הרעים... כי לא יהודי פשוט אנכי ולעולם לא אתדמה אליך ואל מעשיו. הרי לך פרק בהלכות 'ויגבה לבו'.

דבר נפלא מביא בעל ה'חמדה גנוזה' שבעצמו שמע מהרה"ק ה'דברי חיים' זי"ע, שהנה יעקב אומר לחותנו לבן (לעיל לא לח-מ) 'זה עשרים שנה אנכי עמך... הייתי ביום אכלני חרב וקרח בלילה ותדד שנתו מעיני', והדברים קצת תמוהים, וכי לא היה ביתו מקורה בקורת גג מדוע אכלו החורב ביום, וכי לא היו בביתו של לבן כרים וכסתות להפיג את הצינה, ומדוע אכלו הקרח בלילה. ומבאר ה'דברי חיים' כי יעקב אבינו הכיר בטומאתו של לבן, ולכן נשמר ונזהר מלהיכנס לביתו, ובמשך כל אותן כ' שנה לא דרכו רגליו בבית פנימה אפילו פעם אחת (רק בחצר הבית היה מסתובב ושם אכלו הקרח והחורב), ללמדך, עד היכן מגעת הזהירות והרחקה מן הטומאה והכיעור.

כדברים האלו פירש גם הנצי"ב ב'העמק דבר' את האמור בפרשתו (לג ט) 'ויחן את פני העיר', שלא נכנס לדור בעיר אלא חנה חוץ לעיר ונקרא פני העיר, והוא כמידתו של יעקב להיות בדד ולא מעורב עם אומות העולם. כך פירש הגה"צ רבי משה מידנער זצ"ל בהא דכתיב (לג טו) 'ויאמר עשו אציגה נא עמך מן העם אשר אתי ויאמר למה זה אמצא חן בעיני אדוני', כי עשו הרשע אמר ליעקב אשאייר עמך מן האנשים אשר אתי בכדי שהם ילמדו אותך לדבר בלשוני ולהתנהג בנימוסי... אמר לו יעקב, למה זה אמצא חן בעיני אדוני, בלשון בתמיה, כלומר וכי רוצה אני למצוא חן בעיניך ולהידמות אליך בנימוסיך...

פעם בא יהודי לפני הגרי"ז מבריסק זי"ע (בפרשת וישלח) ואמר לו בביאור דברי רש"י עה"פ 'עם לבן גרתי ואחר עד עתה... ויהי לי שור וחמור' ופירש"י 'ולא למדתי ממעשיו הרעים'. והיינו, שיעקב אמר לעשו, אם תתמה היאך 'עם לבן גרתי' בכפיפה אחת ואפילו הכי 'לא למדתי ממעשיהם הרעים'. אין זה אלא כי ויהי לי שור וחמור - דימיתי אותם בעיני כשור וחמור ותו לא מידי, ומה לי ולהם... על ידי כן לא למדתי מאומה ממעשיהם הרעים. הדברים מצאו חן בעיני הגרי"ז, וכה אמר, אין זהו 'פשוטן של דברים', אבל הדיבורים גופא נכונים וקיימים. כי רבים חללים הפילו 'חברים רעים', ולזה העצה שיביט עליהם כ'שור וחמור' שאין אדם בעולם הנמצא בסביבת שוורים וחמורים ולומד מהם 'הנהגות' וארחות חיים....

כך היה אומר הרה"ק ה'בית ישראל' זי"ע על האמור בפרשתו (לג ז) 'ואחר ניגש יוסף ורחל וישתחוו' וברש"י מפרש כי אצל כל האמהות נגשו קודם האימהות ומאחוריהן בניהם שבטי קה, משא"כ אצל רחל שיוסף בנה ניגש לפניו כי אמר 'שמא יתלה בה עיניו אותו רשע אעמוד כנגדה ואעכבנו מלהסתכל בה', ולכאורה מה הועיל בזה שעייב אותו רגע אחד ותו לא, והלא מיד לאחר מכן תעמוד רחל בפני עשו, אלא שיעקב ידע שאחרי שעשו הרשע יביט בדמות קלסתר פניו של יוסף צדיק האוחז במידת צדיק יסוד עולם - שוב כבר יהיה לכל הנהגתו פנים אחרות לפיכך הקדים לאמו. עד כדי כך גדלה השפעתם של צדיקים וחברים טובים.

מרחיקים את עם ישראל, אדרבה, הם מקרבים אותם, ומנסים עי"ז להשפיע רעה עליהם להפילם בפח יוקשים, עד שח"ו ירדו משמירת התורה ומצוות, וזה עושים דייקא ע"י אחוה ורעות ועי"ז מצליחים התחבר לבנ"י ולהשפיע עליהם מדרכיהם הרעים, זאת הייתה תפילת יעקב - הצילני נא מיד אחי מיד עשו, העושה עצמו ומתנהג אלי כאחי, מבקש אני להנצל ממנו ולא להתחבר ולהיות מושפע ממנו

וביותר צריך להיזהר מהיצר העושה עצמו כאחי וידידו המתכוון רק לשלמו ולטובתו, ובקרבו חורש לו רע^ג, וכך ביאר הרה"ק ה'קדושת לוי' זי"ע במה שאמר יעקב (לב יב) 'הצילני נא מיד אחי מיד עשו' - הצילני מיד היצר העושה עצמו כאחי. כי פעמים שבא אליו היצר בדמות 'יצר הטוב', ומתכוון

הנה כתיב בפרשתן (לב יג) 'ושמתי את זרעך כחול הים', וכבר דקדקו (עי"י באגרא דכלה ובהעמק דבר להנצי"ב), מדוע הזכיר הברכה של חול הים ולא כוכבי שמים. וי"ל לרמזו לבני יעקב את הדרך ילכו בה - להשמר מדרכו הרעה של עשו וממשיכי דרכו, להיות מרוחק מהם כדבעי, והוא ע"י גדרים וסיגים שמעמידים בני ישראל - כאותו 'חול' אשר הוא גבול לים - לבל ישטפו מימיו האדירים את כל העולם, כך גדרים אלו מעכבים אותם מלהיות מושפע ע"י הגויים, ומלהתערב בענייני הגויים, וזה נרמזו ב'חול' שהוא גדר וחומה לים, וביקש יעקב אבינו שיהיה לבניו כח להעמיד גדרים וסיגים לא להיות מושפע ומחובר להגויים^{מב}.

ובן רמזו לה הנה"ק ה'בית הלוי' זי"ע (ועוד ספרים) בפסוק (לב יב) 'מיד אחי מיד עשו', שפעמים שהגויים אינם

מב. ודע, כי דרכו של היצר, לתפוס את האדם בעניינים שאינם ממש בגדר האסור רק קרובים אליו, או שספק יש בהם, ומשם יגיע להאסור ממש, וכך פירש הגה"ק המהר"ם שיק זי"ע את הפסוק הנאמר גבי 'שרו של עשו' (לב כו) 'יורא כי לא יכול לו ויגע בכף ירכו', כשראה שאינו יכול להפילו ממש, התחיל רק לגעת בו, ומשם קיווה להתחיל להשפיע עליו לרעה, כי מאז והלאה תפתח בפניו הדרך להפילו לגמרי.

וכך רמזו בעלי הרמז בפסוק בפרשתן (לב כה) 'ויאבק איש עמו עד עלות השחר', ששרו של עשו הצליח להזיק בכף ירכו בעלות השחר, והיה צולע מעלות השחר עד שזרחה לו השמש, ובזריחת השמש נתרפא. ומרמז על ה'מאבק' המתנהל בין ישראל ליצר הרע, שהוא בעיקר בין עלות השחר לזריחת השמש, כלומר בדברים שאינם ברורים, לא יום ולא לילה, לא בדברים הפשוטים לאיסור ולא בדברים הפשוטים להיתר, רק בעניינים שאינם ברורים ובערוביאי, שם מצליח היצר הרע להכשיל בני"י.

מג. בספר 'שבט סופר' (ד"ה באנו) ביאר בדרך זה גם במה שאמר יעקב 'פן יבא והכני אם על בני', שחשש שמא יבוא אליו כמו אם רחמנייה הדואגת על בניה וייראה אצלו כאוהב, ועי"ז יפילו ויכשילו.

בדרך זה יש לפרש מה שמצינו, שבשעה שאמר עשו ליעקב (לג יב) 'נסעה ונלכה ואלכה לנגדך' לא נאמר שיעקב התיירא ממנו, רק נענה ואמר לו 'אדוני יודע כי הילדים רכים' וכו', ואילו בתחילה כשאמרו לו המלאכים 'באנו אל אחיך אל עשו וגם הולך לקראתך וארבע מאות איש עמו' שם כתיב 'ויירא יעקב מאד ויצר לו', ומאי שנא זה מזה, אלא יש לבאר בדרך הרמז, שכשאמרו לו שעשו הולך לקראתו, וכאיש האומר לרעהו, פלוני בא לקבל פניך בידידות ואהבה, אז התיירא יעקב, כי אכן רבות יש לפחד מהיצר הרע הנוהג בערמה כאילו הוא ידיד אמת... אכן כשאמר לו עשו אלכה לנגדך, כמי שאומר שהוא בא להיות ה'כנגד' שלך, אם כן מה לו לפחד מהיצר הרע המגלה פניו שבא להכשילו.

כיו"ב ביארו בקרא (תהילים קיח ז) 'ה' לי בעוזרי ואני אראה בשונאי', שביותר הנני נצרך שיהא ה' לי - שמירה מן השמים, כשהיצר בא אלי בדמות 'עוזרי', שנדמה לי כאח טוב, כמי שבא לעזור ולסייעני, כי אם 'בשונאי' - כשהיצר בא אלי בדמות שונא, אז יותר בנקל שאראה במפלתו, ואצליח לעמוד בשליחות קודש שלי.

בדרך צחות אמרו לבאר בנוסח ה'יהי רצון' שאנו מבקשים בכל יום בבוקר, שתצילני היום ובכל יום מעזי פנים ומעזות פנים, שלכאורה הוא כפל לשון, ומה בין עזי פנים לעזות פנים, אלא כי (בהברה אשכנזית) נשמע כמי שאומר 'א זיס פנים' (מעמיד פנים צהובות), ובזאת הננו מבקשים בקשה מיוחדת שיצילנו מהיצר המעמיד פנים כאילו הוא רוצה את טובתנו.

כה סיפר גאב"ד טשעביץ זצ"ל שמנהג נהגה הרבנית של הרה"ק ה'בת עין' זי"ע להעמיד לפניו בכל יום חלב ומיני מזונות, ויהי באחד הימים כשבאה לסלק השיירים מעל שולחנו מצאה שלא שתה ולא נגע בחלב, פנתה לברר

באר הפרשה - פרשת וישלח

לשובתי - שאקיים מצוות ה', ומציג בפני 'עבירה' כאילו ובאותה מידה שיברח אדם מהיצר כן יזכה לגילוי השכינה וסיוע ממעל, וכביאורו של הרה"ק ה'בית היא מצווה מ"ד.

ונתגלה בפניה שכשרות החלב מוטלת בספק גדול מאד, שבה ושאלה את הבת עין, אה אה, עתה ראיתי 'רוח הקודש' בגלוי, ענה ה'בת עין' לא מיניה ולא מקצתיה, אלא שבבואי לשתות הרגשתי משיכה עצומה לשתות החלב, אז הבנתי שה'יצר' עומד לצדי כאן, והוא המכניס בי חשק כה גדול לשתות החלב, כי כבר איתא ב'ירושלמי' (נדרים פ"ט א) שאין היצר תאב אלא לדבר שאסור. נמצית למד כמה יש להישמר ולהיזהר מהיצר המראה פנים כ'חבר' וקרוב.

וכבר אמרו לבאר בקרא (תהלים יז ח) 'שמרני כאישון בת עין', כי הנה מדרכו של עולם, שהרוצה להראות קרבה כאב לבנו וכיו"ב, יחבקנו בגופו, אמנם זה אינו אלא בשאר מקומות שבגופו, אבל בשום פנים ואופן לא יגע בתוככי העין, כי שם הנגיעה רק מהרסת ומחריבה, וגורמת יסורים וכאב. כיו"ב, אנו מבקשים מהבורא, שמרני מהיצר, שארגיש בכל נגיעה וקרבה מצדו כאילו נגע בי באישון עין ממש....

מד. ו'מאויבי תחכמני', כשם שהיצר הרע בא בתחבולות על האדם ובהעמדת פנים, כך עלינו להשיב לו כגמולו... וכמו שכתב ה'קדושת לוי' (בפרשתו) על הכתוב (לב יח-ט) 'כי יפגשך עשו אחי ושאלך לאמר למי אתה ואנה תלך ולמי אלה לפניך, ואמרת לעבדך ליעקב מנחה היא שלוחה לאדוני לעשו והנה גם הוא אחרינו', בא הכתוב להורות לנו את אופן המלחמה כנגד היצר, כגון, כאשר יתעורר האדם משנתו לקראת 'ניץ החמה' בימות החורף, מיד יבוא אליו היצר בתואנות שונות ומשונות שלא יקום לעבודת הבורא, כי 'קרירות' חזקה שולטת בחוצות, ועדיין השעה מוקדמת, התחמם נא עוד מעט תחת הכר והכסת במיטתך, אז תהא תשובתו, יצרי יקירי, אכן הנך מסור אלי עד מאד, אך אבקשך שתבין כי נצרך אנכי כעת למשקה חם, ואך לגשמיות כוונתי, וודאי על זאת יסכים היצר, אכן בעמדו על רגליו 'בשעה טובה ומוצלחת' מיד ילך לבית המדרש לעסוק בתורה ועבודה... וכן בכל נסיון - בתחבולות תעשה לך מלחמה (משלי כד ו), ולפי זה יתפרש הכתוב, כי יפגשך עשו אחי כשיבוא אליך היצר, ושאלך למי אתה, ואנה תלך, ולמי אלה לפניך מדוע אתה כה מזדרז וטורח לעשות את המצווה, ואמרת בלבך הריני עושה זאת לעבדך ליעקב - למען שמו באהבה, אך ליצרך תאמר מנחה היא שלוחה לאדוני לעשו, מקיים אני את המצווה כדי לקבל עליהם שכר טוב בעולם הזה.

כה היה מעשה לפני כחודש ימים באחת מאולמות השמחה בעיה"ק ירושלים, אשר כידוע אסרו הרשויות כאן בארה"ק לערוך שמחות נישואין ברוב עם, ואף גזרו קנסות ועונשים למפירי החוק, והנה ב'הנהלת' האולם מצאו דרך לעקוף את התקנות מבלי שיוודע הדבר למי שאין צריך לדעת... והכינו כניסה מן הצד, ואילו השער הראשי סגור ונעול, כך שכלפי חוץ נראה שהמקום שומם, אך מפה לאוזן 'יגונב' מהיכן להיכנס, והנה יום אחד, בשעה שהיו צריכים המחותנים והמוזמנים להיכנס לאולם לקראת מעמד ה'קבלת פנים' נעמדו כמה שוטרים על יד הכניסה הצדדית, וממילא נמנעה הכניסה, וכבר נתאחרה השעה, ולא ידעו מה לעשות, עד שעלה רעיון הגון במוחו של ה'מנהל', הלה מיהר לעבור בסמיכות לשוטרים כשאינו עוטה 'מסכה' בכוונה תחילה, המה ראו ורצו להעניש אותו, אך הוא החל לרוץ והם דולקים אחריו כברת דרך, וכשתפסוהו פתחו בצעקות ואף הוא לא טמן ידיו בצלחת... אחר כמה דקות נתנו לו השוטרים קנס בסך 500 שקל על כך שהילך בגילוי פה וחוטם... ובינתיים נכנסו כולם בהשקט ובבטח באין מפגיע, כשאותם מסכנים חושבים שהרוויחו 'קרבן' וכמה פרוטות שחוקות, בו בזמן שעי"ז הפסידו פי כמה וכמה (כי קנס על עריכת שמחה הוא פי כמה)... מכאן ילמד כל אחד לעשות תחבולות עם יצרו כיצד לבלבל אותן ולרמות אותן, ותן לחכם ויחכם עוד...

עוד 'תחבולות' עשה לך, בהקדם מעשה שהיה באיש נרגן וזועף, אשר 'ידו בכל'... מבוקר ועד אישון ליל היה נשמע קולו ב'טענות ומענות' על אנשי ביתו ועל כל סובביו, עד שגרם במו ידיו שיהיו הכל משתדלים שלא להמצא בקרבת 'ארבע אמותיו', ורבים אף הוסיפו 'גדר' להתרחק ממנו עד 'כמלא עיניהם', ויהי היום, נחלש האיש ונפל למשכב במחלה קשה רח"ל, הרופאים שהוזעקו למיטתו החליטו שעליו לעבור ניתוח חירום, כאשר שכב כבר על המיטה בחדר הניתוחים שמע שני רופאים מדברים ביניהם שלא נשארו לחולה לחיות כי אם חודשיים ימים בלבד, נחרד האיש עד עמקי נשמתו, וממילא כאשר התאושש מעט מהניתוח עשה לעצמו חשבון הנפש נוקב שהנה הוא הולך למות בשם... ומה יאמרו הבריות אחר מיטתו, לא 'דיין האמת' אלא 'ברוך שפטרני'... וקיבל על עצמו לשנות אורחותיו מן הקצה אל הקצה, ופנים חדשות יבואו לכאן בעז"ה. ואכן, הוא החל להאיר פנים ולדבר בלשון רכה

'השיבנו', כי ב' חטאים נאמרו כאן שעליהם התפלל ירמיה הנביא ואמר 'השיבנו', 'למה לנצח תשכחנו' - על שכחת ה' ח"ו. (וול"ק) ופעם ב' צעק על בחינת כי אם מאוס מאסתנו, ר"ל על בחינת רוב שפלות עד שלבו נשבר ונמאס חייו מרוב חטאיו כנ"ל עד בחינת יאוש, ועל זה התפלל ואמר שנית השיבנו, עכ"ל.

כי באמת גם במצב השפל ביותר עדיין אהבתו של הקב"ה עלינו 'ועדיין חביבותא היא גבן' (שבת פח:), וכמו שמצינו לשון נורא ברבינו בחיי על הפסוק (ג כא) 'ויעש ה' אלוקים לאדם ולאשתו כתנות עור וילבישם', שלכאורה קשה מדוע לא נאמר ויעש ה' אלוקים כתנות עור ללבוש, וכדרך שביקש יעקב 'בגד ללבוש' (ולא ביקש שהקב"ה ילבישו). ומבאר רבינו בחיי וז"ל, אבל ע"ד הפשט, רצה לייחס פעולת ההלבשה אליו ית', להורות על אהבתו ועל חמלתו על יצוריו שאע"פ שחטאו לא זו מחבבן, והוא בעצמו השתדל בתיקונן ובגמילות חסדים. עכ"ל.

ולעולם יש ביד האדם לעזוב את דרכיו הנלוזים¹⁰, לשוב ולהתחדש, כדכתיב בפרשתן (לב כג),

ישראל' זי"ע (ותשל"ד) את הכתובים בפרשתן (לה א-ו) 'לא-ל הנראה אליך בברחך מפני עשו אחיך... כי שם נגלו אליו האלוקים בברחו מפני אחיו', שבאותה המידה שהאדם בורח מפני עשו - היצר הרע, כך נראה ומתגלה אליו הקב"ה. ובעצם בריחתו משרה עליו השכינה הקדושה, ומתגלה אליו האלוקים.

חדש ימינו - התחדשות בלא להביט אל העבר

בפרשתן (לג ג), 'וישתחו ארצה שבע פעמים', נוראות מצינו במדרש (בר"ר עה ח) 'למה שבע, על שם כי שבע יפול צדיק וקם' (משלי כד טז), וכלומר שיעקב אבינו בא ללמד את בני ישראל, שגם אם יפלו נפילה אחר נפילה, עד שבבר השתחוו ל'עשו' שבע פעמים עדיין בידם לקום ולהתחזק ולהתחדש כאילו לא היה מה.

דבר נורא כתב הרה"ק ה'בת עין' זי"ע (ואתחנן, עוד יש לפרש) לבאר במה שנאמר בסוף מגילת איכה (ה כ-ב) 'למה לנצח תשכחנו תעזבנו לאורך ימים, השיבנו ה' אליך ונשובה חדש ימינו כקדם, כי אם מאוס מאסתנו קצפת עלינו עד מאד' (ונזהנים לחזור ולכפול שנית את הפסוק

ונעימה, נטה שכמו לסבול עול הבית ולעזור בכל צעד ושעל. גם בלכתו בדרך קידם בשלום כל אדם בסבר פנים יפות, ואף הלך להתפייס עם כל בעלי החובות, אותם אשר ב'ימים כתיקונם' היה רודף אחריהם שישלמו מה שהזיקו לו כפי דמיונו - עתה השיב להם משלו.

לאחר זמן שב אל הרופא על מנת שיבדוק את מצב מחלתו, ולאחר סידרת 'צילומים' ובדיקות שונות הודיע לו הרופא בשמחה וצהלה כי ה'מחלה' נעלמה כליל, והוא בריא ושלם לאורך ימים ושנים. שאלו הלה והרי באוזני שמעתי אותך אומר שלא נשאר לי לחיות יותר משני חודשים, השיב לו הרופא, אמנם כך וכך אמרתי, אך לא דברנו עליך אלא על חולה אחר שאכן אמש השיב את נשמתו ליוצרה... נענה לו הלה, וכי אתה יודע כמה 'עלה' לי אותה מחשבה שהנני עומד למות... כמה מאמצים השקעתי וכמה כסף פיזרתי מהוני... ואילו הייתי יודע בזמנו שאינך מדבר עלי הרי לא הייתי משקיע כל כך....

ועומק הדברים, שמתכונות הנפש המוטבעים באדם קשה לו להשקיע עמל ויגיעה לאורך זמן, שהלא סבור הוא שיחיה לעולם... ואין בו כח ורצון נפשי להתאמץ כל כך הרבה שנים... אכן יש בידו בנקל לעמול פרק זמן קצר וקצוב. ומעתה, יקבל האדם להילחם עם יצרו הרע ולהתגבר עליו למשך חודש ימים או שבועיים, ואח"כ כבר 'יגלה' שיש בו כח להמשיך...

מה. הנה מצוי היום מנורה הנקראת 'שבת לאמפ' (פנס של שבת), אשר תכליתה שיוכלו להאיר ולהחשיך את החדר בשבת קודש, וזה מעשה המנורה, שיש בפנים מנורה הדולקת ומסביבה יש כמין מחיצה לכסותה, ברצונו מגולל את הכיסוי עד שנראה אור מבעד ל'חלון' וברצונו מסובב את הכיסוי אשר מכסה את האור, וזה פשיטא שבשעה ש'פותח' את ה'מחיצה' אזי לא נדלק האור ח"ו (כי אם כן היה אסור בשבת) אלא האור היה דולק גם מלפני כן, אלא שהיה מכוסה עד עתה... כיוצא בדבר ייאמר לגבי נר ה' נשמת אדם, שבכל עת ובכל שעה דולק האור בתוככי נשמתו של כל איש יהודי, ואש תמיד תוקד לא תכבה לעולם, ואין צריך להדליק מחדש אלא רק לסובב את עצמו עד שיתגלה האור כבראשונה, על כן מעולם אל יתייאש אף אם נפל ח"ו, כי עדיין יש בו אותו אור וניצוץ קדוש... מו. וכך ביארו בהא דאיתא שלעתיד לבוא יהא 'דבר אחר' מותר באכילה, וכבר אמרו (רבינו בחיי בשם מדרש תנחומא) שנקרא החזיר בשם זה לפי שעתיד הקב"ה להחזירו לנו לעתיד לבוא, וצריך ביאור מדוע דייקא חיה מגונה זו

באר הפרשה - פרשת וישלח

ל'תשובה', ומה נענה אנן אבתרי, בעת שאנו רואים צעירי הצאן או אברכים במיטב שנותם שכבר הגיעו למסקנא שעבר עליהם הכלח, ולהם כבר אין מועילה התשובה...^{מז}

על כן, ישכח האדם מכל עברו - ממעשיו הראשונים^{מז}, וידבק בבוראו מכאן ואילך^{מט}. וכמו שכתב הרה"ק ה'תפארת שלמה' זי"ע (פרשת שמיני בד"ה וירד) וז"ל. עפ"י מאמר הגמרא (פסחים סד:) אין מעבירין על המצות. כי בן דרך היצר לקרר את האדם בנשתו אל העבודה זו

ויקם בלילה הוא... אחד עשר ילדיו, וברש"י, 'ודינה היכן הייתה, נתנה בתיבה ונעל בפניה, שלא יתן בה עשו עיניו, ולכך נענש יעקב שמנעה מאחיו, שמא תחזירנו למוטב, ונפלה ביד שכם'. ואמר הגאון ר"י לעוונישטיין זצ"ל כי המתבונן ימצא כאן נוראות בבוחה של תשובה עד כמה מצפה הקב"ה על כל יחיד ויחיד מבני ישראל שישבו אליו בתשובה שלימה - ואפילו על רשע כעשו. שהרי כאן נענש יעקב על שמנע מעשו ספק סיוע לחזור בתשובה, ולא עוד, אלא שבאותו זמן היה עשו בן צ"ח שנה, ואעפ"כ המתין לו הבורא

תהפך להיות היתר, אלא כי ידוע שה'דבר אחר' פושט טלפיו ואומר טהור אני, וכלומר, שהגם שיש בו סימן טומאה - שאינו מעלה גרה, אך מ"מ מראה הוא את טלפיו להראות את סימן הטהרה שבו שהוא 'מפריס פרסה ושוסע שסע', ורמז יש בדבר למי ששקוע בחטא, אך מכל מקום אינו מתיאש אלא אומר טהור אני - עדיין יש בי ניצוץ טוב ואני רוצה להיות טהור, ואכן מובטח הוא כי בסופו של דבר יתהפך להיות טהור...

מז. הרה"ק ה'דברי ישראל' זי"ע (ד"ה אם יבוא) המשיל את ה'יצר הרע' לגנבים שהיו בימים ההם, היו עומדים כל ה'חברה-גנבים' ואורבים מחוץ לחנות, ואחד מהם היה נכנס אל החנות וחוטף חפץ אחד ובורח, וכוונתם, כדי שהסוחר ירדוף אחריו ובין כך יכנסו כל ה'חברה-גנבים' אל החנות ויבזו כל אשר לו. מה יעשה סוחר פיקח, הרי הוא אומר בלבו 'יחזיק לו מה שכבר חטף' ולא יתפתה לרדוף אחריו ולהפסיד את כל רכושו, אלא ישמור את החנות מכאן ולהבא ועי"ז ירוויח ויתמלא ההיזק בכפלי כפליים, עכ"ל. כך היא נמי דרכו של יצר, עיקר מטרתו לבלבל את האדם - להורידו מדרך הישר, מה עושה היצר, מכשיל את האדם בחטא קטן, ומפתהו שכבר 'חוטא' הוא, ומשם דרכו מזומנת עד שאול תחתית. ובזה מבאר את הכתוב בפרשתן 'אם יבוא עשו אל המחנה האחת והכהו', כי זוהי מטרתו, להכות את היהודי, אבל עבודת היהודי 'והיה המחנה הנשאר לפליטה' - ישמור עצמו שלא להיאבד לגמרי. מח. ביום מן הימים פנה הגה"ק ה'חזון איש' זי"ע אל אחותו הרבנית מסטייפעלע, וציווה אותה שתסגור היטב את דלתות הבית, ובשום פו"א לא תפתח הדלת לאיש, כעבור כמה רגעים באה נערה אל פתח הבית ודפקה על הדלת, כראות הנערה שאין נענים לה, החלה להכות בדלת בכל יכולתה, עד שאמרה הרבנית ל'חזון איש' תן לי לפתוח לה, כי בלאו הכי, לא יארכו הדקות והדלת תשבר לגמרי מרוב הכאותיה, נענה ה'חזון איש' אמרי לה שתפנה אל הרב וואלף (שהיה מנהל בית החינוך לבנות באותה התקופה), לא עברה שעה מועטת ויבוא הרב וואלף אל הקודש פנימה, וכה סיפר, ריבה זו באה בפני לבכות על מצבה הרוחני שבכי רע הוא, וכבר נכשלה ב... עתה לאחר שהרהרה במעשיה הסיקה בעצמה שאין עוד כל חפץ בחייה, ובכוונתה לאבד עצמה לדעת רח"ל, אמר לו ה'חזון איש' זי"ע לך נא אליה, ואמור לה בשמי, כי מה שאמרו חז"ל (יומא כט.) 'הרהורי עבירה קשין מעבירה קאי על ההרהורים שלאחר העבירה - לחשוב מחשבות ייאוש ודומיהן, והרוצה להנצל מזה ישים כל מחשבתו רק בעתיד, להמשיך ולהתעלות בדרך העבודה, אמור לה בשמי שתשכח לגמרי מהעבירות שעברה, ותתחיל הכל מחדש כתינוק שנולד, ואז ייטב לה בזה ובבא. ואכן הדברים נכנסו בלב הנערה וחזרה למוטב, הקימה דור ישרים מבורך, יראים ושלמיים נאמנים לה' ולתורתו.

המשגיח הגה"ח רבי גד'ל אייזנער זצ"ל היה אומר, העבר - הרי הוא כרבו של אדם, כי ממנו ילמד ממה להיזהר ואיזו הדרך שלא יבור לו האדם. העתיד - הרי הוא כתלמיד שבו יעשה האדם רק טוב, ואילו ההווה - הרי הוא כידיד וריע, שעל האדם להתחבר עם ההווה ולפעול בו טובה הרבה.

מט. כה אמר הרה"ק הר"ב מפשיסחא זי"ע (שפ"א אבות דף כג) לבאר את הלשון 'כשור לעול', כי השור החורש בשדה לעולם לא יעמיד עצמו להביט לאחוריו, האם הצליח בחרישה או העלה חרס בידו, ותמיד 'עיניו לנוכח יביטו' - לחרוש עוד כברת ארץ, ועוד כברת ארץ ללא לאות, בכי האי גוונא ממש יש לנו לעסוק בתורה ועבודה, שלא להביט לרגע אחד לאחורינו לראות מה העלינו בידינו, אלא לילך בדרך העולה בית קל יומם ולילה ערב ובוקר וצהרים.

וראיה, שהרי העולה לתורה מברך 'לפניה ולאחריה' - 'נותן התורה', אפילו בפרשה שאין בה שום מצוה, כגון פרשת וישלח, (אין בה מצוה מלבד לאו אחד של גיד הנשה), 'כי לא דבר ריק הוא מכם' (דברים לב מז)... ומפרשה זו ילפינן שיהא אדם נכנע לפני אחיו^{כא}.

בפרשתן (לג ב), 'וישם את השפחות ואת ילדיהן ראשונה, ואת לאה וילדיה אחרונים, ואת רחל ואת יוסף אחרונים', וברש"י, 'אחרון אחרון חביב', היינו שלפי סדר חביבותם כך הרחיקם מעיניו של עשו. הקשה הרמ"ק משינאווא זי"ע (דברי יחזקאל בפרשתן) האריך הותר ליעקב לעשות כן, הלא 'אין דוחין נפש מפני

תפלה (תענית ב). לומר לו הלא אתה מלא עון ואיך ימלא לבבך לגשת אל הקודש. אולם האמת אינו כן כי הקב"ה שומע תפלת כל פה ומרחם על הבריות לקבל ברחמים תפלתו. וזהו שאמרו 'אין מעבירין על המצות' שלא יעלה על זכרוננו העבירות בעת עשיית המצות. וזה נמי פירוש הקרא (תהלים לד טו) 'סור מרע ועשה טוב' בשעה שאתה עושה טוב תסיר הרע מקרב לבבך ואל תזכרם עוד^{כב}.

יבקש את נרדף - טובה וברכה הבאה ע"י הרדיפות
כתב רבינו יהודה החסיד זי"ע (ספר חסידים אות תתרס"ו),
אין דבר שכתוב בתורה שאין בו הוראה לדורות,

וביותר הדברים אמורים, בעמדנו כעת 'סמוך ונראה' לימי החנוכה, היוונים לא יכלו לסבול את עבודת בני ישראל 'כשור לעול' - שלא להביט לאחוריהם הן על העליות והן על הנפילות, כי ידעו שעבודה כזאת מונעת את האדם מיאוש, כי ממה יתייאש אם אינו מתבונן בנפילותיו, ובמה יתגאה אם לא ראה את עליותיו, ועל כן אמרו לבני ישראל - 'כתבו לכם על קרן השור שאין לכם חלק באלוקי ישראל', היינו שימנעו את עצמם מלעבוד את 'אלוקי ישראל' כדרכו של השור שאינו מביט אחור.

רמז לדבר, כי 'עברייני' נוטריקון עבר יון, כי זו קליפת יון להביט אל העבר ולבוסס בבוץ ועי"ז יתקצצו כנפי רוחו ולא יהא בו כח להתחדש אלא תמיד יהא עברייני...
וכך אומרים משם הרמ"ק ה'בית אהרן' זי"ע בכתוב (תהלים לו ו) 'כי רגע באפו חיים ברצונו', מי שמעמיד לנגד פניו רק את הרגע של עכשיו, הוא 'חי' הן ברוחניות הן בגשמיות.

וכבר איתא מהרה"ק ה'תפארת שלמה' (ויחי, ויראו אחי יוסף) לרמזו האי מילתא באמרם ז"ל (בר"ר כא ו) אין ועתה אלא לשון תשובה, כי הבא ב'שערי תשובה' אין לו להביט אלא על של עתה, ואז יזכה לעמוד על דרך אמת.
ג. הגה"צ רבי גדיל אייזנער זצ"ל היה אומר, שעל האדם להוכיח מתוך הנהגת עצמו, כי כשהוא יושב ואוכל לשובע נפשו, ונותן מעדנים לתוך גופו, לא יבוא אליו היצר באותה שעה 'היאך תשבע בדשן נפשך' כשכזאת וכזאת חטאת, ואילו כאשר אך יגש לעסק התורה והעבודה מיד יבוא היצר איך יכול חוטא כמותך לעבוד את ה', ומדוע אינו בא בעת האוכל, ע"כ שאין זה אלא 'עצת היצר'.

אף הוא היה אומר, העבר - הרי הוא כרבו של אדם, כי ממה שאירע לו ילמד להיזהר להבא. העתיד - הרי הוא כתלמיד שבו יעשה האדם רק טוב כפי שלמד כבר. ואילו ההווה - הרי הוא כידיד ורע, שעל האדם להתחבר עם ההווה ולפעול בו טובה הרבה.

נא. כך מספר כ"ק אדמו"ר מראחמיסטריווקא ארה"ב שליט"א (אמרות טהורות), פעם הגיע הרמ"ק מטשארטקוב אצל הרמ"ק רבי אהרן מטשערנוביל זיע"א ובעברו מתחת למנורה שהשתלשלה מן התקרה כפף את ראשו כדי שלא ייטנף ה'שטריימל' מהמנורה שהיתה מלוכלכת מאבק ומשעווה ושמן, לאחמ"כ הסירו מראשו ובדק אם שלט בו הטינוף (כי היה לו שטריימל עם כיפה גבוהה כמנהג צדיקי בית רוזין), נענה אליו רבי אהרן, הרואה אתה בני, אם נכנעים לא מתלכלכים.

בעניין זה ידועים המה דבריו של הרמ"א (דרכי משה י"ד סי' ל"ה) כי הרוצה לבדוק בהמה בחיותה אם כשרה היא אם טריפה. יוליכה ויתן את ידו בגובה גבה, והיה אם הבהמה תתכופף ותרכין את ראשה בכדי לעבור מתחת ידו אות היא שכשרה היא, אך אם היא נשארת בהרמת הראש ידע שטריפה היא, וסימנך לב נשבר ונדכה אלוקים לא תבזה. אף אנו נאמר בדידן, המרכין את ראשו בענווה קדוש וכשר יאמר לו, אך המרים את ראשו בגסות הרוח לאמר אני ואפסי עוד, הרי"ז סימן היכר שטריפה הוא רח"ל. על פי זה ביארו מה דכתיב אצל יעקב אבינו (לב יד) 'ויקח מן הבא בידו מנחה לעשו'. כי יעקב אבינו הניח את ידיו ונתן לכל בהמותיו לעבור תחתיה, וכל הבא ונשאר בידו מחמת שלא הרכין את הראש, הבין יעקב אבינו שטריפה היא ואותה שלח לעשו אחיו.

באר הפרשה - פרשת וישלח

נפש' (אהלות ה' ו'), אלא, מתרין הדברי יחוקאל', שהרי כלל ידוע הוא כי 'אלוקים יבקש את הנרדף' (קהלת ג טו)²¹, ואפילו צדיק הרודף את הרשע - גם כן אלוקים יבקש את הנרדף (מדרש קהלת ג)²², ומכיוון שהשפחות ובניהם היו נרדפים מבני הגבירות, ידע יעקב שעשו

לא יוכל להרע להם, כי הקב"ה שומר מכל משמר, לכן העמידן ראשונה, ולאחריהן את לאה וילדיה שיותר מסוכנים המה מבני השפחות אבל לא כמו רחל, כי לא היו נרדפין כבני השפחות, אבל גם לא היו אהובות כרחל ובנה, ואת רחל ובנה החביבין ביותר שעליהם

נב. המהרש"ל מבאר את לשון התפילה 'ונפשי כעפר לכל תהיה', וז"ל. 'ואני שמעתי מה עפר הכל דורסים עליה ואחר כך היא דורסת על כל הדורסים (שלבסוף הכל עולים לשמי רום, וגופם ייקבר באדמה), אף אני כן לכל מצערי', עכ"ל. וכך הוא דרכו של עולם, שכל מי שדורסים עליו, ומשפילים את כבודו, הקב"ה מרימו ומגביהו, כ'עפר' שהכל דורסים עליו, אך בהגיע היום הרי הוא דורס על הנבראים כולם (הכמת שלמה ברכות יז. ועיי"ש בתוד"ה ונפשי).

כעיי"ז רמז הרה"ק ה'עטרת צבי' מזידיטשוב זי"ע בפרשתו (לב ה-ו) - 'עם לבן גרתי ויהי לי שור וחמור צאן ועבד ושפחה', דכך שלח יעקב לאמר לאחיו עשו, הבט נא אחי וראה - לבן הארמי 'רדף' אותי, והיצר צעדי בכל עת ובכל שעה, ובזכות זה נתברכתי ממעל בכל מיני שפע ברכה ועשירות עד שויהי לי שור וכו', עתה, דע לך, אם מחמת שנאתך רוצה אתה שלא יגדלו ויתרבו נכסי וממוני עוד ועוד, חדל מלרדפני, כי ברדיפותיך תרבה עשירותי עד מאד. מסופר על הרה"ק רבי גדליה משה זי"ע אשר פ"א ביזוהו אנשי דלא מעלי, ורצו החסידים להשיב להם כגמולם ולמען ישמעו וייראו... אמר להם הרבי, אם תשיבו להם כגמולם אזרוק את האיציטלא, ואפסיק לקבל אנשים לברכה ולעצה, כי אבי (הרה"ק רבי שלמה'קה) היה צדיק גוזר והקב"ה מקיים כי היה צדיק 'יסוד העולם', אני לא זכיתי לדרגא זו להיות צדיק יסוד עולם, אלא שמידה אחרת יש בי שהנני בולם פי, ואין העולם מתקיים אלא על מי שבולם פיו בשעת מריבה, ומעתה אם תנקמו את נקמתי ותשיבו לאותם הרודפים שוב לא אהיה בכלל בולם פיו, וממילא תינטל ממני כל הכח להיות לעזר ולאחיסמך לבני ישראל... (יסוד צדיק, ערך 'קבלת ביונות').

שמעו נא עובדא ששמעתי ממכירי בעל המעשה בנערה בת 27 שלא הצליחו עד הנה למצוא את זיווגה, לאותה נערה יש 'קרוב משפחה' המשמש 'כ'מנצח' (מארגן) על כלי זמר ומקהלות בחתונות וכיו"ב, לפני כשבועיים הוזמן לחתונה, בששון ובשמחה החל הלה לעשות תפקידו, אלא שמשמים הלך הכל 'מיט'ן פיטום אראפ' (עם האף למטה), ההגברה לא עבדה, והזמרים לא היו כהוגן וכו' וכו', עד שבמעמד החופה ניגש אליו מנהל האולם, ביזהו וביישו באופן נורא עד מאד, לך נא וכו', באותה שעה נזכר בכוחם של 'נעלבים ואינם עולבים' ונשא תפילה חרישית ורותחת לפני אדון כל שיחוס וירחם על דודתו המבוגרת, ואכן כעבור שבוע בליל שישי אור ל"א כסלו באה בקשרי אירוסין, כשהם בודקים את הטלפון שלהם ומוצאים שאותה בושא היה בשעה 8 בערב, ובשעה 8:10 התקשר השדכן, ומאז והלאה נתגלגלו הדברים במהירות עצומה עד גמר השידוך בשעטומ"צ.

נג. הנה כתיב ב'פרשת התוכחה' שב'בחוקותי' (ויקרא כו יז) 'ונסתם ואין רודף אתכם'. הקשה הגה"ק הרבי ר' העשיל זי"ע ב'חונכת התורה', מה קללה היא זו שאין רודף אתכם, וכי היה עדיף שיהיה רודף... אלא שאלוקים יבקש את הנרדף ואפילו אם הוא רשע, נמצא שאם היו אומות העולם רודפים את ישראל היה הקב"ה 'מבקש' את בני ישראל ולא היתה מידת הדין יכולה לשלוט בהם (ואף שחטאו הרבה עד שלקו בתוכחה), על כן מביא הקב"ה בהלה שינוסו מבלי רודף...

בימיו של הגה"ק 'בית הלוי' זי"ע (בעיר בריסק) היה שוחט שנהג לשחוט ולמכור בשר בהמה ועוף שנשחט ללא רשותו והשגחתו של רב העיר - הבית הלוי, לגודל החוצפה התאספו ראשי הקהילה בבית הרב לדון כדת מה לעשות בפורץ גדר הלז. באסיפה ישבו כל רבני ונכבדי הקהילה וחיכו לבואו של הרב, אך אדהכי והכי נכנס אותו שוחט והתיישב עמהם, מעתה כבר לא יכלו הנאספים לדון בענייניו של השוחט. כעבור זמן מה הופיע הבית הלוי במקום האסיפה, תיכף נגשו אליו כמה עסקנים ובקשו הימנו שיצווה על השוחט עז הפנים שיעזוב את הבית, הבית הלוי שמע דבריהם אך לא הגיב במאומה ושב לחדרו. אחר זמן מה יצא שוב הבית הלוי מחדרו, ושוב באו אליו ובקשו מלפניו שיסלק את השוחט, ואז יוכלו לדון במעשיו ולמנוע בשר שאינו הגון מפיות ישראל קדושים. נענה הבית הלוי ואמר, הלא תכלית האסיפה הייתה לבער את מעשיו של אותו השוחט מקרבנו. אך אם נבייש אותו ונלבין את פניו על ידי שנסלקו מכאן, מיד יהפוך זה השוחט לנרדף, ואלוקים יבקש את נרדף - אפילו אם הוא רשע, ואז כבר לא יהיה בידינו כל כוח וסייעתא מן שמיא לפעול כנגדו.

ויבן לו - עיקר קנייני אדם מה שעושה לרעהו
בפרשתן (לג יז), 'ויעקב נסע סוכותה ויבן לו בית
 ולמקנהו עשה סוכות על בן קרא שם המקום
 סוכות', וצ"ב, וכי דרכו של עולם לקרוא שם ע"ש מדור
 הבהמות ולא ע"ש מדור האדם... אלא ביאורו, שעיקר
 החשיבות הם הפעולות שעשה עבור אחרים¹¹ (אפילו
 שהם 'בהמות' - וכגון 'אנשים' המתנהגים אליו כבהמה שאינה רואה
 אחרים אלא את עצמה ואבוסה) כי זה כל קניינו של אדם,
 מה שעושה ונותן עבור זולתו¹², ולא קרא שם המקום
 'בית' על שם מה שבנה לעצמו (שבת הלוי עה"ת ד"ה
 קמנתי, ועוד).

כתב ה'חוקוני' בפסוק (לג לג) 'על בן לא יאכלו בני
 ישראל את גיד הנשה, מצווה זו נצטוו בני
 ישראל למען יהיה להם לזיכרון, מה שאירע ליעקב
 אבינו כשנותר לבדו, בעברו את הנהר לתוך אחרי
 הפכים הקטנים, דמכיוון שבנינו לא ליווהו, ועל בן חזר
 אליהם כשהוא צולע על ירכו, וזוהו ילמד כל אחד
 להיות טוב ומוטיב, לגמול חסדים טובים בין איש
 לרעהו, לכל אחד בהצטרבותו ברוחנות ובנשמות¹³.

כתב 'רבינו יונה' (שע"ת ש"ג י"ג) בזה"ל, חייב אדם
 לטרוח בדרישת טוב לעמו ולשקוד בעמל נפשו

אין כל כך שמירה מרוב חביבותם, לכן העמידם -
 'אחרון אחרון חביב' - כי לפי גודל החביבות כן גודל
 השמירה הנצרכת לאדם.

הוסיף נופך הרה"ק ה'ברך משה' מסאטמאר זי"ע (ברך
 משה בפרשתן אות ג), דלכן נאמר (לג ה-ו) 'ותגשנה
 השפחות הנה וילדיהן ותשתחוונה, ותגש גם לאה וילדיה
 וישתחוו ואחר ניגש יוסף ורחל וישתחוו, ואיתא ב'בעלי
 התוספות', דמדיוק הקרא נראה שאצל השפחות רק
 הן השתחוו ולא בניהם דכתיב בהן ותשתחוונה (לשון
 נקיבה), ואילו גבי בני הגבירות (לאה ורחל) השתחוו הן
 ובניהן, שבהן נאמר וישתחוו (לשון רבים) והיינו שגם
 בניהם השתחוו. והמעם כמו שאמרנו, כי בני השפחות
 לא נתייראו כ"כ מעשו בהיותם 'נרדפין' וה' עמהם,
 לכן לא השתחוו ולא הכניעו עצמם לפני עשו.

ואכן, כראות עשו כי יש מבני יעקב שאינם מתפחדים
 ממנו כלל ועיקר, שאלו 'מי אלה לך' - מי הם
 אלו אשר אמיץ לבכם ואינם מתייראים ממני, אמר לו
 יעקב אבינו 'הילדים אשר חנן אלוקים את עבדך' -
 שיש עליהם שמירה מיוחדת של אלוקים יבקש את
 הנרדף.

נד. הנה נאמר בפרשתן (לג ד) 'וישלח יעקב מלאכים אל עשו אחיו, וברש"י 'מלאכים ממש', וצ"ב, מה ראה יעקב
 להשתמש במלאכים ולהפסיקם מעבודת הקודש אשר עליהם, וכי לא היה יכול לשלוח את עבדיו, וביאר הרה"ק
 הרבי ר' בונם זי"ע שבא ללמדנו על גודל החיוב להיטיב עם אחינו בני ישראל ולבוא לעזרתם עד שכדאי אפילו לבטל
 מלאך מעבודתו הגדולה והקדושה כדי לעשות חסד עם יהודי.

וכך העיד הרה"ק ה'אהבת שלום' זי"ע על עצמו (מובא באהבת שלום פר' קדושים בהגה"ה) ש'בעת שעוסק בתורה
 ובהתבוננות עד שמגיע לפי דעתו ברומו של עולם, ואז באותו העת אם יש איש אחד אפילו גאר פשוט (-מאוד פשוט)
 ויש לו איזה עגמת נפש וצריך לדבר עמי איזה חצי שעה להפיג צערו, אז אני מניח את התורה שלי ואת כל הגדלות
 אבי טאהן א טובה פאר א אידן' (-העיקר לעשות טובה ליהודי).

נה. ידועים דברי מרן הבעש"ט זי"ע (הובא בלוח היום יום חב"ד ה' אייר) שכדאי לאדם לחיות בזה העולם שבעים ושמונים
 שנה והכל כדי להיטיב פעם אחת עם יהודי.

נו. בימי קדם היה הגה"ק ה'בית הלוי' נוהג בצאתו מעירו לפשוט מעליו את בגדי הרבנות, והיה לובש בגדים פשוטים
 עם קסקט לראשו בכדי שלא ירגישו בו עובדי דרכים, פעם באמצע נסיעתו נפתחו ארובות השמים וגשמים עזים
 ניתכו ארצה עד שכבר לא יכלו להמשיך בנסיעה. משראה כי בבית פלוני עדיין דולק האור מיהר לדפוק על שעריו,
 מתחילה לא פתח בעה"ב את הדלת, ואף משפתח לא הסכים כל כך במהרה להכניסו בצל קורתו, ורק לאחר תחנונים
 כי הקור בחוצות מסוכן לעוברים ושבבים הסכים היהודי והכניסו לביתו, והשכיבו בפינת הבית בבזיון נורא, והנה, לא
 עבר זמן ארוך, הגיעו 'אורחים' לאותו הבית ה"ה 'מורו ורבו' המובהק של בעל הבית - הרה"ק רבי אהרן מקוידינוב
 זי"ע וכמה מחסידיו, מיד העלה בעה"ב את האור בכל הבית והגיש לפני האורחים כסעודת שלמה בשעתו, כשעבר
 הרה"ק מקוידינוב בדרכו ליטול ידיו לקראת הסעודה נחרד לראות את ה'בית הלוי' שוכב על הארץ בבזיון נורא,
 ומיד נזדעק על בזיון כבוד התורה... ומיהר להקימו מן הארץ וכיבדו ביותרת הכבוד.

באר הפרשה - פרשת וישלח

כלל בתורה הקדושה, ומה צורך יש לנו לדעת מה אמרה המיילדת, אלא שבא הכתוב ללמדנו עד כמה יקר בעיני ה' בשאחד מחזק את השני ומרניעו לבל יתיירא, ואף שבעצם לא חידשה המיילדת מאומה לרחל, כי בביטחונה של רחל בוודאי כבר ידעה בביור שילד בן - שהרי כך הייתה תפילתה, 'יוסף ה' לי בן אחר', ומה גם ש'נביאה' היתה, אך כל דיבור ודיבור טוב מאיש לרעהו, אף אם לא חזקו בפועל, גם בן חשוב הוא מאד, 'ויכתב בספר זכרון' מעשיה של מילדת זו. ועל כגון דא אמרו 'יש קונה עולמו בשעה אחת'.

על תקנת חבריו אם דל אם עשיר, וזאת מן החמורות ומן העיקרים הנדרשים מן האדם, עכ"ל.

וכבר מילתנו אמורה רבות כי בכלל 'תקנת חבריו' הוא כשמרבה בדברי חיזוק ועידוד אשר נוסכים הם רוח חיים בלב השומע¹ ובאים לקרבו כמים קרים על נפש עייפה (וזהו שכתב רבינו יונה 'אם עשיר, שאינו צריך לגמ'ח בממון, כי אם לחסד בנפשו...'). בא וראה מעלת המדברים טוב איש אל רעהו, דכתיב בפרשתן (לה יו) 'ויהי בהקשותה ותאמר לה המיילדת אל תיראי כי גם זה לך בן', ולכאורה לשם מה נכתב פסוק זה

כשמוע כן בעל הבית ש'אורחו' הראשון אינו אלא אותו 'גאון' שכל בני ישראל חרדים למוצא פיו, ניגש אליו בדחילו ורחימו וביקש 'מחילה סליחה וכפרה' על מעשיו שלא ייעשו... ענה לו הבית הלוי בהקדמת הכתוב בפרשתן (ד ז) שאמרו בני יעקב על דבר מעשהו של שכם בן חמור, 'כי נבלה עשה בישראל לשכב את בת יעקב וכן לא יעשה' ולכאורה צריך ביאור כפילות הלשון, כי בתחילה פתחו 'נבלה עשה' והוסיפו 'וכן לא יעשה'. אלא ביאור שבני יעקב אמרו כי נבלה עשה כלפי אחותם - בת יעקב, והוסיפו שעל זה גופא היינו יכולים למחול על כבוד בית אבא ולהניח לו, אך הלא וכן לא יעשה הוא עשה דבר שאין לעשות עם שום בר ישראל יהיה מי שיהיה, ועל כך אין להם סליחה ומחילה ואחת דתם למות.

ובזה סיים הבית הלוי ואמר, על מה שפגעת בכבודי בתור הגאון הגדול הנני מוחל וסולח לך מחילה גמורה, אבל השפלה נוראה כזאת אסורה להיעשות עם שום אדם מישראל, אפילו הפחות שבפחותים, על כך אינני יכול למחול ולסלוח לך עד שתעדין את מידותיך המגונות ותלמד הכנסת אורחים מה היא. על כן, בוא נא עמי לביתי אשר בסלוצק למשך שבועיים ימים... וכך הוה, במשך שבועיים שימשו הבית הלוי בעצמו, מבלי תת לשום אדם לשמשו, אלא הוא בכבודו ובעצמו עמד ודאג לכל צרכיו ושמשו במסירות, עד שהיטיב לראות 'מידות' ו'טוב לב' מה הם. נז. הקשה כ"ק האדמו"ר מליובאוויטש זי"ע שהרי בכל מקום ה'ימין' חשובה היא, אם כן מדוע ברא הקב"ה 'לבו' של אדם (שהוא עיקר חיותו) בצד שמאל (של הגוף). אלא בע"כ תאמר, שלבו של אדם לא נברא עבור עצמו, אלא עבור חברו - שירגיש את רעהו ואת מחסוריו, ומכיוון שהעומד זה לנגד זה שמאלו של זה כנגד ימינו של זה ע"כ ברא את הלב בשמאלו כדי שימצא לבו לימין חברו... כי זה תכלית ביאתו לעולם...

הגה"ק רבי מרדכי באנעט זי"ע היה נוהג שלא לאכול פת שחרית עד אחר שנתן מלחמו לדל ופיזר נתן לאביונים, והיה תולה עצמו בדברי הגמרא (ב"ב יב:) 'א"ר אבדימי דמן חיפה קודם שיאכל אדם וישתה יש לו שתי לבבות, לאחר שאוכל ושותה אין לו אלא לב אחד. והיה מפרש דקודם שיאכל אדם וישתה יש לו 'שתי לבבות', דהיינו, שכיון שהוא מרגיש רעב וצמאון יש בידו להרגיש גם את לב האחרים הרעבים וצמאים. אבל אחר שאכל ושתה הרי הוא שבע, וכיון שלבו שבע שוב אין לו אלא 'לב אחד' כי השבע מרגיש רק את עצמו, ואינו רואה שיש עוד בני אדם הרעבים והצמאים.

נח. כעשרים שנה אחר שהוציא הגה"ק בעל ה'לשם' זי"ע את חיבורו העמוק בחכמת הקבלה, הגיעה השמועה לאזניו שבשעתו כאשר הגיע הספר לעיר בגדד, יצא הגה"ק בעל ה'בן איש חי' בריקוד ומחול לכבוד הספר, ולא נחה דעתו עד שהעמיד חופה כדרך שעושים בהכנסת ספר תורה.

כשמוע 'הלשם' את כל זאת פרץ בבכי, ולפליאת המספר הראה לו ה'לשם' כי בחדרו יש עוד כתבים רבים בחכמת הקבלה אשר לא ראו אור, ואמר, אם הייתי יודע שכה משבחים את ספרי בעולם הייתי מוציא לאור עוד ספרים רבים... נמצינו למדים עד כמה משפיע חיזוק אפילו על רמים וענקים כאותו צדיק, ק"ו לאנשים פשוטים, וק"ו בדורנו אנו. נט. פעם שמע הגר"ש רוזובסקי זצ"ל איך שיהודי מסביר לרעהו בשבח ומעלת אמירת 'גוט ווארט' (דיבורי חיזוק ועידוד) שהרי 'זה נהנה (מי שנאמר עליו) וזה לא חסר (מי שאמר)', נענע הגר"ש ואמר, אה, זה נהנה וזה נהנה... שכידוע ל'מבינים' איזה 'טעם טוב' יש לה לאמירת גוט ווארט ברוחב לב טוב לרעהו.

המגיד הגדול ממעזריטש זי"ע פירש בלשון הכתוב (תהלים טו ג) 'לא רגל על לשונו', שהנה על דרך הכלל יש לו לאדם לעשות כל מעשיו בזריות ולא בעצלות ולהרגיל את האברים שיזדרו במעשיהם. אבל על הלשון יזהר שתעשה פעולתה דווקא 'במתינות גדולה' ולא בזריות, כלומר שלא יוציא הדיבור מפיו בלא התבוננות ומחשבה תחילה, 'וזה פירוש לא רגל על לשונו - שלא יעזבה על רגילות' (הובא בתורת המגיד ח"ב תהלים טו בשם בארות המים).

יה"ר שנוכה לאור באור החיים, באור החנוכה הקרב ובא, ונוכה כולנו יחד לרחמים וחסדים מגולים בבריות גופא ונהורא מעליא.

ומבאן ישא כל אדם קל וחומר בעצמו עד כמה צריך להיזהר בכבוד הבריות מלפגוע חלילה באחרים. וכך למדנו מהא דכתיב בריש פרשתן (לכ ה) 'ארצה שעיר', וברש"י, 'לארץ שעיר, כל תיבה שצריכה למ"ד בתחילתה הטיל לה הכתוב ה"א בסופה', הקשה הרה"ק הרמ"מ מווארקו זי"ע (שהיה מכונה 'הצדיק השותק')^פ, וכי מה רווח יש בדבר, מדוע עדיף להטיל אות בסוף התיבה יותר מבתחילתה, ומאי אולמיה דה"ה יותר מלמ"ד, הוא מותיב לה והוא מפרק לה, דאכן, דחיית הדיבור אפילו רק 'אות אחת' ואפילו רק לשעה מועמת גם זה לרווח גדול ייחשב, נמצינו למידים שאף בשמוכרח האדם לדבר איזה דיבור, לומר הערה לחבירו וכיו"ב ידחהו עד כמה שאפשר לו, ויישב לו בזה ובבא (מובא ב'עשר נפלאות' אות פ"ה)^{פא}.

ס. מסופר שפעם שאלו הרה"ק מקאצק מנין לקח לעצמו 'חכמה' זו של שתיקה... לאחר זמן אמר ה'ווארקער', היה ברצוני לענות לו, אך תיכף נזכרתי שחז"ל לימדונו 'סייג לחכמה שתיקה' (אבות ג יג), לכן שתקתי. פעם שאלוהו מנין לו כח רב כל כך לשתוק יומם ולילה, ענה להם ה'ווארקער', מתחילה כשעדיין כחי במתני - שותק אני, ומשמרגיש אנכי שנתעייפתי מלשתוק, הריני נח ושותק מעט, ומזה אאגור כח לשתוק עוד.

סא. הוסיף בה הרה"ק רבי וואלף מסטריקוב זי"ע ('זר זהב' אמרות טהורות ד"ה רש"י וישלח), דבזה שדחה את הדיבור לסוף התיבה ולא ענה לרעהו 'מיד'... הרוויח שנהפכה האות לה"ה, שהיא אתא 'קלילא' במקום למ"ד שאינו קלילא, כלומר, שאף שהטיח בחבירו את ה'פסק' וה'נזיפה', מכל מקום מכיוון שאיחרו מעט, כבר לא היו הדיבורים עם כל הברען (רתיחה) ולא הזיקו הדיבורים לא לשלום בית ולא לחינוך הבנים וכיו"ב.

עוד בעניין כבישת הכעס, הנה כתיב בפרשתן (לד ל-לא) 'ויאמר יעקב אל שמעון ואל לוי עכרתם אותי להבאישינו ביושב הארץ... ויאמרו הכזונה יעשה את אחותנו', וז"ל הרה"ק ה'אמרי נועם' זי"ע, לכאורה אינו מובן תשובתם, דהלא גם יעקב ידע את אשר נעשה עם דינה, ועם כל זאת כעס עליהם על שהבאישו ריחו בעיני העמים, ואם כן מה הייתה תשובתם - 'הכזונה יעשה את אחותנו', ונראה, כי מדרך אדם חכם שלא לכעוס כלל על דבר שכבר נעשה וכבר אי אפשר לתקנו, כי מה יפעול בכעסו, ואם אתה רואה לפעמים איש חכם הכועס על דבר שכבר נעשה, הוא רק בכדי שאם יארע כזאת בשנית לא ייעשה שוב מה שאירע עתה, ולזה כאשר ראו השבטים שאביהם כועס על מה שכבר היה ואי אפשר לתקנו, הבינו שכוונתו שאם יארע כזאת בשנית לא יבאישו את ריחו שוב בעיני העמים, לכן אמרו לו בתמיהה 'הכזונה יעשה את אחותנו' (בלשון עתיד), הרי ממילא לא יארע כזאת בשנית, כי מהיום והלאה ישמרו עליה ביותר, ואם כן על מה יש לכעוס כעת.